

Jong leren?

De opleiding Verkoper in combinatie met een kind is vaak jongleren!

Een onderzoek naar de jonge moeder in de opleiding Verkoper

Student	: Anneke Oudshoorn- de Puij
Studentnummer	: 2149615
Instelling	: Fontys Hogeschool
Opleiding	: Master Special Educational Needs (M SEN)
Leerroute	: Zorgcoördinatie
Begeleid door	: Elle van Meurs
Datum	: 7 juni 2011

Anna,

een veel belovende jonge meid,

Een vlotte meid

zat op school en was voorbereid

Wilde studeren

Had de wereld graag doorgereisd

Maar nu zegt de dokter dat ze

een jongen krijgt.

Haar buik groeit maar het

gevoel is nooit zonder spijt

Als ze kiest voor zichzelf

is ze haar wonder kwijt

Hij kon die druk niet aan

Liet haar in der uppie staan,

Gaf haar geen duppie

En haar vent trok ver vandaan.

En nu is zij alleen

Haar moeder helpt wel mee

Maar die is ook gestresst

en zit in de A.O.W.

En toch zit Anna hier

Haar zoontje aan der hand

Ze zijn gelukkig samen

Ze zegt: 'Zingen Frans'

Uit: "Zing voor me". Lange Frans & Thé Lau

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
Inleiding.....	8
1 Aanleiding en probleemstelling.....	10
1.1 De jonge moeders in Nederland.....	10
1.2 De jonge moeders in Rotterdam	10
1.3 Schoolbeleid ten aanzien van jonge moeders op het Albeda College.....	11
1.4 De huidige situatie op het Albeda College, opleiding Verkoper, locatie Spinozaweg.....	11
1.5 Onderzoeksvraag.....	13
2 Theoretische onderbouwing.....	14
2.1 Jonge moeders in het algemeen.....	14
2.1.1 Het begrip jonge moeders, een begrippenkader.....	14
2.1.2 Het meisje in de adolescentie	14
2.1.3 Ontwikkelingstaken voor jongeren van 12 tot 21 jaar	14
2.1.4 Ontwikkelingstaken van de jonge moeder	15
2.1.5 Problematiek van de jonge moeders	16
2.2 Jonge moeders in het onderwijs.....	17
2.2.1 Motivatie voor het volgen van een opleiding van de jonge moeder	17
2.2.2 Belemmeringen en stimulansen voor het volgen van een opleiding voor de jonge moeder.	18
2.2.3 Motivatie om te leren voor de jonge moeder.....	18
2.3 Ondersteuning van de school	19
2.3.1 Zorgstructuur van het Albeda College	19
2.3.2 Zorg binnen de branche Handel en Commerce van het Albeda College	20
2.4 Op weg naar het onderzoek over de jonge moeders	21
3 Onderzoeksmethodologie.....	22
3.1 Keuze van onderzoeksvorm.....	22
3.2 Onderzoeksgroep.....	22
3.3 Opbouw van het onderzoek	23
3.4 Onderzoeksmethoden.....	24
3.5 Triangulatie	25
3.6 Ethische aspecten van het onderzoek	26

3.7	Wijze van data analyse	26
4	Data-analyse en resultaten	27
4.1	Resultaten uit vooronderzoek	27
4.2	Resultaten van de vragenlijst Jonge moeders in de opleiding Verkoper	27
4.3	Interview met Schoolmaatschappelijk werk.....	33
4.4	Document analyse intakeformulier	34
4.5	Vragenlijst SLB'ers Jonge moeders in de opleiding Verkoper.....	34
5	Conclusies.....	38
5.1	Wat is een jonge moeder en welke problemen ondervinden jonge moeders?	38
5.2	Wat motiveert Jonge moeders om naast het moederschap te kiezen voor het volgen van de opleiding Verkoper en wat zijn de knelpunten en moeilijkheden waarmee zij te maken krijgen?	39
5.3	Wat doet de school op dit moment al om de jonge moeders te helpen om succesvol de opleiding Verkoper af te ronden?	40
5.4	Wat zijn de huidige interne en externe ondersteuningsmogelijkheden van de school en het gebruik van jonge moeders daarvan?	40
5.5	Wat heeft de jonge moeder nog extra nodig om de opleiding Verkoper goed te kunnen volgen en is dit mogelijk om binnen de school aan te bieden?	42
6	Reflectie.....	45
6.1	Reflectie op het verloop van het onderzoek	45
6.2	Reflectie op persoonlijk leren	47
	Nawoord	49
	Literatuurlijst.....	51
	Bijlage 1: Hulpverleningsaanbod jonge moeders.....	55
	Bijlage2: Stroomdiagram jonge moeders.....	59
	Bijlage 3: Vragenlijst Jonge moeders in de opleiding Verkoper	59
	Bijlage 4: Topiclijst interview Schoolmaatschappelijk werk.....	64
	Bijlage 5: Vragenlijst SLB'ers Jonge moeders in de opleiding Verkoper	65
	Bijlage 6: Uitwerking interview schoolmaatschappelijk werk.....	68

Samenvatting

Dit onderzoek naar de jonge moeders in de opleiding Verkoper heeft plaats gevonden op het Albeda College, locatie Spinozaweg, afdeling detailhandel niveau 2, Verkoper in de periode van oktober 2010 tot en met juni 2011.

Ruim een derde van alle jonge moeders, die op school zitten in Rotterdam heeft (nog) geen startkwalificatie (Brokken & Reijnen, 2007). Toch hebben de jonge moeders behoefte aan een opleiding, omdat het maatschappelijk aanzien geeft, financiële mogelijkheden vergroot, meer vrijheid geeft en contacten met leeftijdgenoten meebrengt (Baart & Keinemans, 2007). De opleiding Verkoper wordt gevolgd door 27 jonge moeders. In veel gevallen doet de groep jonge moeders langer over de opleiding en kent meer problemen tijdens de opleiding dan andere leerlingen. In dit praktijkonderzoek staat dan ook de motivatie van de jonge moeders voor het volgen van de opleiding Verkoper, de knelpunten die de jonge moeders tegen komen tijdens het volgen van de opleiding Verkoper en de ondersteuningsmogelijkheden binnen en buiten het Albeda College centraal.

De onderzoeksvraag is:

‘Wat zijn de mogelijkheden binnen de opleiding Verkoper om de kans dat de groep jonge moeders de opleiding succesvol afsluit te vergroten?’

Om tot antwoorden te komen op de onderzoeksvraag en deelvragen zijn er verschillende onderzoeksmethoden toegepast namelijk: een vragenlijst bij de jonge moeders, een interview met de schoolmaatschappelijk werker, een documenten analyse van het intakeformulier en een vragenlijst bij de SLB¹ers. Ook is er gebruik gemaakt van de literatuur over jonge moeders.

In de literatuur wordt beschreven dat jonge moeders drie opgaven hebben die gepaard gaan met het jonge moederschap: positionering als jonge moeder, levensinrichting en creëren van een stabiel gezinsleven (Keinemans, 2010). De jonge moeders ondervinden diverse problemen: vinden van huisvesting, regelen van inkomen, eenzaamheid, relationele problemen en opvoedingsvragen bij de

¹ SLB staat voor StudieLoopbaanBegeleider. De studieloopbaanbegeleider is de persoon die de deelnemer vanaf de intake tot aan het verlaten van de opleiding begeleidt.

opvoeding van hun kind (Van der Lee, Van de Vlucht, Wijsen & Cadeé, 2009; Van Lier, 2002; Keinemans, 2010)

Ruim de helft van de jonge moeders geeft in de vragenlijst voor jonge moeders aan problemen te hebben tijdens het volgen van de opleiding Verkoper. De problemen zijn: financiële problemen, het missen van een stageplaats en huisvestingsproblemen. Alle jonge moeders met problemen, hebben hulp gevonden bij het oplossen van deze problemen. De geboden hulp is in 8 van de 9 gevallen zinvol geweest. De jonge moeders geven aan een aangepast lesrooster, aangepaste tijden tijdens de stage en een training voor jonge moeders nodig te hebben om de opleiding Verkoper goed te kunnen volgen.

Uit het interview met de schoolmaatschappelijk werkster komt naar voren dat succesfactoren bij het begeleiden van jonge moeders zijn: het opbouwen van een goede relatie met de jonge moeder en de bereidheid van het onderwijsteam tot het aanbieden van een maatwerktraject.

Dat de SLB'ers de problematiek van de jonge moeders herkennen, blijkt uit de vragenlijst voor de SLB'ers. De meerderheid van de SLB'ers vinden aangepaste lestijden en aangepaste tijden tijdens de stage haalbaar om aan te bieden als opleiding. Wel wordt de kanttekening gemaakt dat de eisen aan de opleiding Verkoper voor alle leerlingen gelijk moeten zijn.

Eén van de conclusies uit het onderzoek is dat de jonge moeders de opleiding Verkoper volgen omdat ze een goede toekomst aan zichzelf en het kind willen bieden of willen werken in de winkel. Het lijkt voor jonge moeders van belang om naast het moederschap ook een opleiding te volgen, omdat de jonge moeders met het volgen van een opleiding vorm en inrichting aan hun leven kunnen geven.

Een tweede conclusie is dat alle jonge moeders die problemen ondervinden tijdens de opleiding Verkoper gebruik maken van de ondersteuningsmogelijkheden binnen de eerstelijns zorg en schoolgebonden zorg van het Albeda College. Deze ondersteuningsmogelijkheden volstaan redelijk tot goed.

Aanbevelingen die voortkomen uit dit onderzoek zijn: informeren van de stagebedrijven over de komst van de jonge moeders, maatwerktrajecten opstellen aan de hand van een Persoonlijk Ontwikkelings Plan in samenwerking met de jonge moeder en het opstellen van een protocol over de begeleiding van jonge moeders.

In het algemeen blijkt uit het onderzoek naar de jonge moeder in de opleiding Verkoper dat de jonge moeder zaken zoals kinderopvang, financiën en huisvesting goed moet regelen om de kans op succes in de opleiding Verkoper te vergroten. Jong leren in combinatie met het hebben van een kind is dus vaak jongleren!

Inleiding

Context van het onderzoek

Met veel plezier geef ik sinds 2001 les aan leerlingen van de opleiding Detailhandel, niveau 1 en 2 Middelbaar Beroepsonderwijs aan het Albeda College, locatie Spinozaweg te Rotterdam. Vanaf 2010 heb ik naast het lesgeven ook de taak van zorgcoördinator van de branche² Handel en Commerce van het Albeda College op me genomen.

In totaal zijn wij als team verantwoordelijk voor zo'n 230 leerlingen. De diversiteit van de leerlingen bij ons op de opleidingen is groot. Zo verschillen de leerlingen niet allen voor wat betreft culturele achtergrond, maar ook het leerniveau, de gezinssituatie en het gedrag is uiteenlopend. Als team zijn wij dan ook altijd op zoek naar de individuele mogelijkheden van de leerling en proberen daar zoveel mogelijk bij aan te sluiten.

Motivatie voor het onderzoek

Als docent, studieloopbaanbegeleider en zorgcoördinator voel ik mijzelf nauw betrokken bij het welzijn van al onze leerlingen. Onze school staat in Rotterdam Zuid, in één van de wijken waar de meeste jonge moeders voorkomen. Vanaf het moment dat ik bij het Albeda College ben gaan werken heb ik dan ook te maken met een behoorlijk aantal zwangere meiden en jonge moeders in de opleiding. Een groot aantal van deze groep jonge moeders kent problemen zoals het niet kunnen vinden van kinderopvang en het hebben van schulden. Door deze problemen is het voor deze jonge moeders extra moeilijk om de opleiding Verkoper af te ronden.

De begeleiding die wij als team aan de jonge moeders bieden is dezelfde als de begeleiding die iedere andere leerling krijgt geboden. Momenteel vraag ik me af of dit de juiste manier is om deze groep leerlingen te begeleiden. Hebben de jonge moeders niet meer of andere begeleiding nodig? Levert de huidige begeleiding de jonge moeder wat ze nodig heeft om de opleiding succesvol af te ronden? Is er specifieke begeleiding voor de jonge moeders nodig? Omdat dit nog niet eerder is

² Het Albeda College is verdeeld in 12 branches. Een branche is een onderwijseenheid gericht op een beroepsveld.

onderzocht en we graag onze begeleiding willen optimaliseren wil ik dit gaan onderzoeken.

Daarnaast vang ik als zorgcoördinator tijdens het Albeda brede zorgcoördinatorenoverleg ook geluiden vanuit andere branches op, die gaan over de grote uitval van de jonge moeders in diverse opleidingen. Het zou fijn zijn als er uit dit onderzoek aanbevelingen voortkomen, waar de andere branches binnen het Albeda College gebruik van kunnen maken.

Relevantie van dit onderzoek voor mijn eigen praktijk, de school en de theorie

Wij hebben een team met hardwerkende mensen, iedereen heeft hart voor onze moeilijke doelgroep, daar doen we het voor! Er is echter geen eenduidige visie over het begeleiden van de jonge moeders. Ook is er geen beleid op de jonge moeders afgestemd. Hierdoor is er vaak onduidelijkheid over zaken zoals wanneer verzuim geoorloofd is voor een jonge moeder. Met mijn onderzoek hoop ik te bereiken dat duidelijk wordt hoe het volgen van de opleiding Verkoper in combinatie met het moederschap wordt ervaren door de jonge moeders zelf en wat zij eventueel graag anders zouden willen zien. Dit zodat wij als onderwijsteam ons beleid en onze begeleiding kunnen optimaliseren.

Ik hoop met het onderzoek mijn collega's handvatten te kunnen aanreiken om de jonge moeders nog beter te kunnen begeleiden tijdens het volgen van de opleiding Verkoper.

Voor de jonge moeders kan het onderzoek een steuntje in de rug zijn bij het succesvol afronden van de opleiding Verkoper. Ik hoop dat de jonge moeders zich gehoord en serieus genomen voelen door het onderzoek.

Ik vind het interessant om me extra te verdiepen in de literatuur met betrekking tot de jonge moeders. Vooral de literatuur over de jonge moeder en de belemmeringen tijdens het volgen van een opleiding zal mijn speciale aandacht hebben.

1 Aanleiding en probleemstelling

1.1 De jonge moeders in Nederland

Vergeleken met andere landen krijgen weinig ouders in Nederland op jonge leeftijd een kind. Volgens het CBS staat Nederland met 14 geboorten per duizend meisjes jonger dan twintig jaar, op de internationale ranglijst van tienermoeders bijna onderaan. Voor jong ouderschap bestaat er geen landelijk beleid. Op deelterreinen is er specifieke wet- en regelgeving, zoals toeslagen en uitkeringen waarop jonge ouders aanspraak kunnen maken en regels voor de juridische positie van jonge ouders. (Steketee 2010)

1.2 De jonge moeders in Rotterdam

Volgens het Verwey Jonkerinstituut, die werkt met de gegevens van het CBS, heeft Rotterdam in 2009, 1737 jonge moeders. Het aantal jonge moeders in Rotterdam neemt de laatste jaren langzaam af. Het tienermoederschap hangt samen met het hebben van een laag inkomen, een niet-westerse afkomst en een streng christelijke achtergrond. Tweederde van de jonge moeders woont in de deelgemeenten Charlois, Feijenoord, Delfshaven en IJsselmonde (Brokken & Reijnen, 2007). In totaal is 84% van allochtone afkomst. Van de jonge moeders in Rotterdam is 60% ongehuwd en staat daardoor aan het hoofd van een eenoudergezin. Ruim een derde van alle jonge moeders, die op school zitten in Rotterdam heeft (nog) geen startkwalificatie. Van alle jonge moeders in Rotterdam is de helft een vroegtijdig schoolverlater³ (Brokken & Reijnen, 2007). Met name de tienermoeders die van sociale hulp afhankelijk zijn, hebben geen startkwalificatie (Hoogenboezem & Oomen, 2010).

De jonge moeders zijn door de gemeente Rotterdam erkend als een aparte doelgroep die een eigen aanpak vergt (Hoek, 2007). Vanuit deze gedachte heeft de gemeente Rotterdam een specifiek beleid ontwikkeld voor jonge moeders. In dit beleid staan de volgende doelstellingen geformuleerd: het reduceren van het aantal tienerzwangerschappen, het bevorderen van maatschappelijke en economische zelfredzaamheid van de huidige en toekomstige jonge moeders en het optimaliseren

³ Iedere jongere tot 23 jaar die het onderwijs verlaat zonder startkwalificatie wordt vroegtijdig schoolverlater genoemd.

van opgroeicondities van kinderen d.m.v. opvoedondersteuning. De gemeente trekt een netwerk van instellingen dat met en voor jonge moeders werkt.

1.3 Schoolbeleid ten aanzien van jonge moeders op het Albada College

Het terugdringen van vroegtijdig schooluitval van studenten binnen het Albada College is momenteel een actueel onderwerp. In de onderwijsvisie van het Albada College staat de loopbaan centraal en ligt de nadruk op het uitgaan van de wensen en competenties van jongeren. Het plannen van individuele leerroutes behoort binnen de mogelijkheden van het Albada College. Voor jonge moeders is dit soms noodzakelijk, omdat een groot aantal jonge moeders binnen het Albada College de combinatie van het moederschap en een opleiding niet kan opbrengen en vroegtijdig stopt met de opleiding. Een specifieke benadering van de groep jonge moeders ligt dus voor de hand en sluit aan bij de visie van het Albada College. Vanwege de kwalificatieplicht⁴ voor jongeren tot 23 jaar en de werkleerplicht⁵ tot 27 jaar zal de vraag naar onderwijs onder jonge moeders groot blijven.

Er is op het Albada College wel beleid voor deelnemers met een belemmering en/of handicap en een beleid voor topsporters, maar er is geen beleid ten aanzien van jonge moeders.

Speciaal voor jonge ouders is er binnen het Albada College extra begeleiding mogelijk vanuit het Trajectbureau⁶. De jonge ouders kunnen door middel van een gesprek met een trajectbegeleider geholpen worden bij de aanvraag van kinderopvang en bij eventuele moeilijkheden tijdens de opleiding.

1.4 De huidige situatie op het Albada College, opleiding Verkoper, locatie Spinozaweg

De opleiding Verkoper wordt onder andere gevolgd door 27 leerlingen, die zwanger zijn of al één of meerdere kinderen hebben. In totaal is deze groep op dit moment 15% van al onze leerlingen. De zwangere leerlingen van een eerste kind blijven in dit onderzoek buiten beschouwing, omdat deze leerlingen nog geen beeld hebben van de moeilijkheden die ze tegen komen bij het combineren van het moederschap met

⁴ Jongeren tot 23 jaar zijn verplicht om onderwijs te volgen totdat ze een startkwalificatie (havo-, vwo-, mbo-diploma niveau 2 of hoger) hebben.

⁵ Jongeren onder de 27 jaar kunnen geen beroep meer doen op de bijstand, maar moeten werken, leren of een combinatie hiervan.

⁶ Het Trajectbureau is een dienst binnen het Albada College. Er werken onder andere trajectbegeleiders voor studie- en loopbaanvragen, schoolmaatschappelijk werkers, gedragstrainers en logopedisten.

een opleiding. De meeste jonge moeders, die de opleiding volgen wonen in Rotterdam Zuid.

De opleiding Verkoper wordt via verschillende trajecten aangeboden. De trajecten verschillen in lesplaats en opleidingsduur. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk om de opleiding Verkoper in één jaar af te ronden, waarbij het merendeel van de lessen worden gevolgd en de stage wordt gelopen op het winkelcentrum Zuidplein. Tijdens de intake wordt er door middel van een niveautest voor taal en rekenen, twee intakegesprekken en contact met de toeleverende school zorgvuldig bekeken via welk traject de leerling de opleiding het beste kan volgen. Na deze uitgebreide intake worden de jonge moeder geplaatst in verschillende groepen. Zoals iedere leerling heeft de jonge moeder een studieloopbaanbegeleider⁷, die zoveel mogelijk lessen aan de eigen groep geeft. De studieloopbaanbegeleider is het eerste aanspreekpunt van de leerlingen en de eerste schakel in het signaleren van knelpunten ten aanzien van het volgen van onderwijs van de leerlingen.

Voor sociaal emotionele problemen zoals huisvesting, financiën en problemen thuis kan iedere leerling bij de schoolmaatschappelijk werker op de locatie terecht. Indien nodig verwijst de schoolmaatschappelijk werker door naar externe hulpverlening. Bij een tekort aan sociale vaardigheden, kan de leerling vrijwillig trainingen volgen bij de gedragstrainer van Time-4-You⁸. Door middel van individuele- en groepstrainingen helpt Time-4-You de vaardigheden van jongeren te vergroten, gedragsproblemen te verminderen en schooluitval te voorkomen. Time-4-You biedt onder andere een jonge moeder training aan.

In veel gevallen doet de groep jonge moeders langer over de opleiding en kent meer verzuim dan de andere leerlingen. Een aantal van de jonge moeders haakt geheel af van de opleiding. Het feit dat het om een groep jonge moeders gaat met een relatief laag leerniveau, maakt het probleem extra complex.

De vraag is wat wij als opleiding kunnen doen om de kans op een langere opleidingsduur, hoog verzuim, of de uitval bij deze groep te verkleinen. Ondanks het behoorlijke aantal jonge moeders zijn er geen afspraken binnen het team detailhandel niveau 1/2 over hoe er wordt omgegaan met zwangere leerlingen en de

⁷ De studieloopbaanbegeleider is de persoon die de deelnemer vanaf de intake tot aan het verlaten van de opleiding begeleidt.

⁸ Time-4-You is een zorgtraject van STEK jeugdhulpverlening en wordt uitgevoerd op 14 verschillende locaties van de ROC's Albeda College en Zadkine. De gesprekken en trainingen vinden plaats op de locatie waar de leerling naar school gaat.

jonge moeders. Er is echter zowel bij de docenten als bij de studenten de behoefte aan duidelijkheid over bijvoorbeeld de duur van het zwangerschapsverlof en op welk moment verzuim geoorloofd is.

Doelstelling onderzoek

Met dit onderzoek wil ik meer inzicht krijgen hoe de jonge moeders het ervaren om een opleiding te volgen naast het moederschap. Ik ben benieuwd naar wat de knelpunten zijn die de jonge moeders tegen komen tijdens de opleiding Verkoper en de mate waarin de huidige begeleiding en hulpverlening op school bij die knelpunten ondersteunen. Vervolgens wil ik met deze informatie inventariseren wat de school nog meer zou kunnen doen om het succesvol en tijdig afronden van een opleiding voor deze groep te bevorderen. Ik wil aanbevelingen kunnen doen voor de onderwijspraktijk en het beleid m.b.t. de zorg die een jonge moeder nodig heeft binnen het onderwijs.

1.5 Onderzoeksvraag

Wat zijn de mogelijkheden binnen de opleiding Verkoper om de kans dat de groep jonge moeders de opleiding succesvol afsluit te vergroten? De deelvragen hierbij zijn onder meer:

1. Wat is een jonge moeder en welke problemen ondervinden jonge moeders?
2. Wat motiveert jonge moeders om naast het moederschap te kiezen voor het volgen van de opleiding Verkoper en wat zijn de knelpunten en moeilijkheden waar zij mee te maken krijgen?
3. Wat doet de school op dit moment al om de jonge moeders te helpen om succesvol de opleiding Verkoper af te ronden?
4. Wat zijn huidige interne en externe ondersteuningsmogelijkheden van de school en het gebruik van de jonge moeders daarvan?
5. Wat heeft de jonge moeder nog extra nodig om de opleiding Verkoper goed te kunnen volgen en is dit mogelijk om binnen de school aan te bieden?

2 Theoretische onderbouwing

2.1 Jonge moeders in het algemeen

2.1.1 Het begrip jonge moeders, een begrippenkader

Het begrip 'tienermoeder' wordt gebruikt voor iemand die jonger is dan 20 jaar wanneer zij een kind krijgt. Met het begrip 'jonge moeders' worden doorgaans moeders tot 24 jaar bedoeld. Deze termen zijn gebruikelijk bij zorginstellingen (NJI, 2010).

2.1.2 Het meisje in de adolescentie

De adolescentie is de levensfase waarin jongeren zich bevinden. De adolescentie is een periode tussen de kinderjaren en de volwassenheid; globaal noemen we de leeftijd van 12 tot 18 jaar de adolescentie. Dit is een periode van overgang, waarin zich op verschillende terreinen en in een snel tempo veel ontwikkelingen voordoen. In de adolescentie staat het ontwikkelen van een eigen identiteit centraal. Dit houdt in dat het meisje zich geleidelijk losmaakt van de wereld van de ouders en het gezin waarin zij is opgegroeid en komt tot het ontwikkelen van een eigen stijl in relaties met andere mensen (de Wit, van der Veer en Slot, 1995).

2.1.3 Ontwikkelingstaken voor jongeren van 12 tot 21 jaar

De ontwikkelingspsychologie biedt een kader voor het formuleren van zogenaamde 'ontwikkelingstaken'. Slot en Spanjaard (1999) typeren ontwikkelingstaken als thema's die karakteristiek zijn voor een bepaalde levensfase. De thema's spelen met name in deze periode vanwege veranderingen op biologisch, psychisch en sociaal gebied. Slot (1999) werkt uit voor welke ontwikkelingstaken jongeren staan en welke competenties dat vraagt. Hij formuleert de volgende 8 taken:

- *Positie ten opzichte van de ouders:* verwerven van autonomie ten opzichte van de ouders en het bepalen van een eigen plaats binnen de veranderende relaties in het gezin en de familie.
- *Onderwijs of werk:* kennis en vaardigheden opdoen om een beroep uit te kunnen oefenen en een keuze maken ten aanzien van werk.
- *Vrije tijd:* ondernemen van leuke activiteiten in de vrije tijd en het zinvol doorbrengen van de tijd waarin er geen verplichtingen zijn.

- *Creëren en onderhouden eigen woonsituatie*: zoeken of creëren van een plek waar je goed kunt wonen en het leren omgaan met familie of huisgenoten.
- *Autoriteit en instanties*: accepteren dat er instanties en personen boven je gesteld zijn, binnen geldende regels en codes opkomen voor eigen belang
- *Gezondheid en uiterlijk*: zorgen voor een goede lichamelijke conditie, een uiterlijk waar men zich prettig bij voelt en een goede voeding en het vermijden van overmatige gezondheidsrisico's
- *Sociale contacten en vriendschappen*: contacten leggen en onderhouden, oog hebben voor wat contacten met anderen kunnen opleveren, je openstellen voor vriendschap, vertrouwen geven en nemen, wederzijdse acceptatie
- *Intimiteit en seksualiteit*: ontdekken wat mogelijkheden en wensen zijn in intieme en seksuele relaties.

2.1.4 Ontwikkelingstaken van de jonge moeder

De Jong (2008) stelt dat de overeenkomst bij jonge moeders is dat ze als het ware twee mijlpalen uit een mensenleven tegelijkertijd meemaken: volwassen worden en moeder zijn. In een adolescentieperiode ontwikkelt een kind zich naar volwassenheid. Wanneer een tienermeisje bij al deze ontwikkelingen ook nog een (ongepande) zwangerschap doormaakt, kan dat een extra opgave, naast de eerder genoemde ontwikkelingstaken voor de adolescent zijn.

Jonge moeders hebben een dubbele rol: zichzelf zijn en worden als adolescent, terwijl ze voor hun kind moeten optreden als ouder. De meeste mensen worden eerst volwassen, nemen daar ruimschoots de tijd voor en worden daarna pas ouder. De „puberteit“ en „ouderschap“ zijn in vele opzichten tegengestelde dynamieken.

De dynamiek zit in het gegeven dat de moeder enerzijds gericht is op de groei van haar baby en het aangaan van een primaire hechtingsrelatie, anderzijds is de moeder nog een puber/adolescent met de daarbij horende puberale egocentriciteit.

Baart en Keinemans (2008) formuleren drie opgaven die gepaard gaan met het jonge moederschap:

1) *Positionering als jonge moeder*:

De jonge moeder moet zichzelf al tijdens de zwangerschap herpositioneren ten opzichte van hun familie en partner. Deze herpositionering heeft als grondslag een duidelijke behoefte aan liefde en erkenning.

2) *Levensinrichting:*

De jonge moeder moet leren om zich op een bevredigende manier te verhouden tot hun nieuwe leven en hun rol als moeder en een keuze maken voor maatschappelijke participatie of fulltime moederschap. De jonge moeder moet leren vrede te hebben met de manier waarop hun leven is ingericht, ook al is die inrichting uiteindelijk niet wat ze van het leven had verwacht. De jonge moeder moet zich gaan bezinnen op de vraag of ze willen moederen of werken/studeren en hoe ze dat wil gaan verwezenlijken.

3) *Creëren van een stabiel gezinsleven:*

De omstandigheden waarin de kinderen geboren worden maken het veelal moeilijk om een traditioneel gezin te vormen. De jonge moeders zien zich dus geplaagd voor de opgave om zichzelf en hun kind, ondanks die omstandigheden, toch onderdeel te laten zijn van een stabiel en liefdevol samenlevingsverband.

Ik het kader van het onderzoek wil ik me graag richten op de opgave 'levensinrichting', omdat daar de keuze voor het volgen van een opleiding onder valt.

Uit onderzoek van het FIOG (2008) blijkt dat jong moederschap geen probleem hoeft te zijn. Het is van belang ervan uit te gaan dat jonge moeders capaciteiten hebben of kunnen ontwikkelen als moeder en als jongeren. Een jongere moeder heeft daarbij geen keuze tussen het leven als puber of het leven als ouder. Ze is jong(ere) én moeder tegelijkertijd.

2.1.5 Problematiek van de jonge moeders

De problemen die jonge moeders ondervinden kunnen complex zijn. De jonge vrouwen worden zwanger op een moment dat ze zelf volop in ontwikkeling naar volwassenheid zijn en staan daardoor voor een dubbele opgave. Zij moeten een goede balans zien te vinden tussen de zorg voor hun kind, het opbouwen van een zelfstandig leven en hun eigen ontwikkeling en behoeften. Door de jonge leeftijd van de moeder, de vaak problematische voorgeschiedenis en de omstandigheden verloopt het contact tussen moeder en kind vaak niet vanzelfsprekend goed. Ook hebben jonge moeders minder gunstige maatschappelijke perspectieven en vaker psychosociale problemen dan vrouwen die ouder zijn als ze moeder worden. Ze hebben vaak moeite om hun opleiding te combineren met het moederschap, kunnen daardoor hun opleiding vaak niet afmaken, en vallen geregeld terug op een uitkering.

Ook is een groot deel alleenstaand, hebben ze minder kansen op de relatiemarkt en kunnen ze geïsoleerd raken van hun oude vriendenkring en familie. Ze lopen daarmee bijvoorbeeld meer risico op eenzaamheid en depressie dan volwassen moeders (Van der Lee e.a., 2009).

Jonge moeders maken zich vaak grote zorgen over het vinden van woonruimte. Het vinden van een woning is vooral moeilijk door het beperkte aanbod en de leefomstandigheden van jonge moeders, zoals een relatief laag inkomen, een jonge leeftijd, als starter en als alleenstaande met kind (Van Lier, 2002). Van Lier (2002) stelt dan ook dat de grootste knelpunten waar jonge moeders tegenaan lopen voornamelijk praktisch en materieel van aard zijn, zoals het vinden van huisvesting, het vinden van een plaats binnen de kinderopvang en het regelen van inkomen. Bij veel jonge moeders is er volgens Manders (2008) sprake van een 'multi-problem situatie': ze hebben een ongestructureerd leven, een afgebroken schoolopleiding, weinig ondersteuning van familie, geen veilig onderdak, problemen met vriendjes mishandeling en geen of nauwelijks inkomsten.

Keinemans (2010) constateert dat naast de concrete en praktische problemen de jonge moeders worden geconfronteerd met een sociale omgeving, die soms afwijzend kan reageren op het jonge moederschap, maar die eveneens een potentiële en cruciale hulpbron kan zijn. Daarnaast dienen zich tal van (grote en kleine) opvoedingsvragen aan naarmate de kinderen van de jonge moeders opgroeien.

2.2 Jonge moeders in het onderwijs

2.2.1 Motivatie voor het volgen van een opleiding van de jonge moeder

Uit het onderzoek van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (2009) blijkt dat veel jonge moeders een groot aantal belemmeringen hebben om onderwijs goed te kunnen volgen zoals het vinden van kinderopvang, huisvesting en schulden. Ook is het opvoeden van een kind voor tienermoeders moeilijk te combineren met een opleiding wegens zorgtaken. Het opvoeden van een kind kost veel tijd en energie en gaat ten koste van andere activiteiten. Jonge moeders zien het moederschap daarom vaak als een opgave. Door de geboorte stijgt de zorgbelasting van moeders met 17 uur per week, terwijl die bij vaders nauwelijks verandert (Van der Lippe, 1993; Grift, et al. 1999). Toch hebben de jonge moeders behoefte aan een opleiding, omdat het maatschappelijk aanzien geeft, financiële mogelijkheden

vergroot, meer vrijheid geeft en contacten met leeftijdsgenoten meebrengt (Baart & Keinemans, 2007). Nationaal en internationaal onderzoek laat ook zien dat jonge ouders nog steeds naast hun moederschap een goede loopbaan nastreven omdat zij hun kind een goede toekomst willen bieden (Baart & Keinemans, 2007). Uit het onderzoek van Keinemans (2010) blijkt dat sommige jonge moeders het moederschap alleen te beperkt vinden om op een betekenisvolle wijze invulling te geven aan hun leven. Zo vinden jonge moeders het bijvoorbeeld erg moeilijk om veel thuis te zitten. Sociale contacten en het iets om handen hebben naast het moederschap speelt dan ook mee in de keuze om een opleiding te gaan volgen of te gaan werken.

2.2.2 Belemmeringen en stimulansen voor het volgen van een opleiding voor de jonge moeder.

Deelname aan een studie hangt sterk samen met kunnen regelen van praktische zaken zoals oppas kunnen vinden en betalen, geld hebben om de studie te kunnen bekostigen en het vrijmaken van tijd die beschikbaar is voor het huiswerk. Daarnaast is de spanning tussen de keuze voor een opleiding volgen, maar ook fulltime bij hun kindje willen zijn een belemmering voor het volgen van onderwijs. Hierdoor dringt het gevoel zich op, dat het leven er nooit zo zou uit gaan zien als de jonge moeder zelf zou willen. Veel jonge moeders geven aan dat zij tijdens hun opleiding niet zonder de praktische en morele steun van hun ouders en familie kunnen (Keinemans, 2010).

2.2.3 Motivatie om te leren voor de jonge moeder

Stevens (2002) noemt drie basisbehoeften als basisvoorwaarde voor een actieve, gemotiveerde leerling, te weten relatie, competentie en autonomie. Onder de basisbehoefte *relatie* wordt verstaan dat leerlingen zich geaccepteerd weten, ze erbij horen, ze het gevoel hebben welkom te zijn, ze zich veilig voelen. Onder de basisbehoefte *competentie* wordt verstaan dat leerlingen ontdekken dat ze de taken die ze moeten doen, aankunnen; dat ze ontdekken dat ze steeds meer aankunnen. Onder de basisbehoefte *autonomie* wordt verstaan dat ze weten dat ze (in elk geval voor een deel) hun leergedrag zelf kunnen sturen. Een relatie van leerlingen met de andere leerlingen of de docent wordt versterkt als een leerling invloed heeft op de manier waarop er met hem of haar wordt omgegaan. Leren wordt betekenisvoller voor een leerling als deze invloed heeft op wat er wordt geleerd en hoe er wordt geleerd, waardoor zijn gevoel van competentie toeneemt. Wanneer een leerling zich

betrokken weet bij belangrijke thema's in de eigen leer- en leefomgeving, versterkt dat de autonomie en daarmee de eigenwaarde van de leerling (Stevens, 2002).

Uit het praktijkonderzoek van Oudshoorn (2010) naar de motivatie van leerlingen is gebleken dat er in de opleiding Verkoper een duidelijke verbinding tussen de theorie op school en de beroepsvaardigheden in de winkel is. Er is een goede sfeer op school en er is veel persoonlijke aandacht voor de leerling van de docenten.

2.3 Ondersteuning van de school

2.3.1 Zorgstructuur van het Albeda College

Het Albeda College staat landelijk bekend om de zorg voor (risico)jongeren (Jeugd en gezin 2010). Binnen de zorgcultuur van het Albeda College is er vooral veel persoonlijke aandacht voor deelnemers. Het Albeda College biedt de deelnemer een ruim aanbod aan interne en externe zorg. Hiermee probeert het Albeda College uitval te voorkomen. Op ieder leefgebied van jongeren: wonen, loopbaan en werken, gezondheid, financiën, onderwijs en scholing, vrije tijd, gezin en buurt of sociale omgeving en politie en justitie, biedt het Albeda College zorg aan. Per leefgebied zijn andere zorgpartners actief in hulp en begeleiding. De zorginstellingen bieden het Albeda College ondersteuning bij het oplossen van de problemen van de jongeren. Trajectbegeleiding, begeleiding vanuit STEK jeugdhulp en Schoolmaatschappelijk werk wordt zo dicht mogelijk op de onderwijsteams uitgevoerd. Daarmee zijn zij voor de onderwijsteams zichtbaar en worden als partner ervaren die geconsulteerd kan worden, o.a. in de ZorgAdviesTeams (ZAT's). In de ZAT's werken onderwijs en Trajectbureau samen volgens het principe één jongere, één plan. De afspraken die uit het ZAT voortkomen worden geëvalueerd. Doordat er korte lijnen zijn, blijft de deelnemer in beeld.

In aanvulling op het interne ZAT is er het ZAT+. In het ZAT + kan de expertise van externe partners die niet of weinig in de school zorg verlenen in complexe casussen ingezet worden. In het ZAT+ hebben hulpverleners en onderwijs samen de zelfstandige bevoegdheid om de benodigde hulp in te schakelen.

Het ZAT+ kan een (her)indicatie voor jeugdzorg, AWBZ⁹-zorg of andere vormen van geïndiceerde zorg aanvragen. De afspraken over participatie van externe (zorg)partners zijn vastgelegd in een convenant (Brancheplan Trajectbureau, 2010).

⁹ AWBZ staat voor: De Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten. Om in aanmerking te komen voor AWBZ-zorg moet er een medische reden (grondslag) aanwezig zijn waardoor iemand bepaalde activiteiten niet zelfstandig kan verrichten maar hierbij hulp nodig heeft.

2.3.2 Zorg binnen de branche Handel en Commerce van het Albeda College

Visie op zorg

In het visiedocument 2010+10 van de branche Handel en Commerce wordt beschreven dat het belangrijkste uitgangspunt van de branche is dat iedere deelnemer voortdurend in beeld is. Begeleiding richt zich niet uitsluitend op de probleemgevallen: iedere deelnemer heeft het recht gekend te worden. De branche heeft een begeleidingssystematiek waarin systematisch de dossiervorming, de persoonlijke begeleiding, de studieloopbaanbegeleiding en de zorgafstemming wordt georganiseerd. Zorg wordt beschouwd als een natuurlijk verlengstuk van de begeleidingssystematiek, zonder dat de zorg zelf door de onderwijsteams dient te worden opgepakt. Onderwijsteams dienen wel alert te reageren op signalen en op adequate wijze de juiste weg naar de juiste zorg moeten weten te vinden.

Plek van de zorg

Binnen de branche Handel en Commerce is er een duidelijke zorgstructuur, die bestaat uit 3 niveaus:

1. Eerstelijns zorg binnen het onderwijsteam, Studieloopbaanbegeleiders en onderwijsteams.
2. Schoolgebonden zorg: zorg vanuit Trajectbureau, STEK jeugdhulp en Schoolmaatschappelijk werk.
3. Externe zorg: Hulpverlening buiten de school, zoals GGD, Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundigen, Centrum Jeugd en Gezinverpleegkundigen, Algemeen Maatschappelijk Werk.

Figuur 1: niveaus van zorg

2.4 Op weg naar het onderzoek over de jonge moeders in de opleiding Verkoper

Gezien de algemene problematiek van de jonge moeders namelijk: vinden van huisvesting, regelen van inkomen, eenzaamheid, relationele problemen en opvoedingsvragen bij de opvoeding van hun kind (Van der Lee, Van de Vlugt, Wijsen & Cadeé, 2009; Van Lier, 2002; Keinemans, 2010), en de factoren die meespelen bij het kiezen voor het volgen van een opleiding naast het moederschap, wordt in het onderzoek antwoord gezocht op de vraag wat de jonge moeder in de opleiding Verkoper nodig heeft om de opleiding succesvol af te kunnen ronden.

3 Onderzoeksmethodologie

3.1 Keuze van onderzoeksvorm

Het onderzoek dat uitgevoerd is in 'jonge moeders in het onderwijs' is een praktijkonderzoek. Het gaat namelijk om het verbeteren van de praktijk in het aanbieden van zorg ten behoeve van jonge moeders op de opleiding Verkoper. Het praktijkonderzoek is per definitie context-, cultuur- en tijdsgebonden. De inzichten die dit onderzoek oplevert hebben een beperkte geldigheid. Het is niet duidelijk of ze ook van toepassing zijn voor andere scholen, landen of tijden (Harinck, 2009).

In dit onderzoek worden gevoelens, belevingen en ervaringen vanuit het gezichtspunt van jonge moeders, SLB'ers van jonge moeders en schoolmaatschappelijk werk in kaart gebracht. De gezichtspunten van de verschillende betrokkenen worden niet alleen beschreven, maar ook geïnterpreteerd en begrepen vanuit de positie van de betrokkenen zelf, rekening houdend met de context van het Albeda College. Deze vorm van onderzoek wordt door Baarda, de Goede en Teunissen (2005) een kwalitatief beschrijvend onderzoek genoemd. Het onderzoek bevat ook kenmerken van een ontwerpgericht onderzoek, omdat het onderzoek is gericht op de problemen en behoeften van de jonge moeders in het onderwijs. Op basis van de resultaten van het onderzoek wil ik tot aanbevelingen komen voor een beleid op jonge moeders in het onderwijs. Het ontwerpen van dit beleid wordt ondersteund door het onderzoek (Harinck, 2010).

3.2 Onderzoeksgroep

Baarda, de Goede en Teunissen (2005) bedoelen met onderzoekseenheid de groep waarover of de personen over wie je uitspraken gaat doen. De onderzoekseenheid in dit onderzoek is de groep jonge moeders, die de opleiding Verkoper volgt. Daarnaast wordt er in dit onderzoek gebruik gemaakt van informanten, namelijk alle SLB'ers die jonge moeders in de opleiding Verkoper begeleiden en de schoolmaatschappelijk werker die jonge moeders begeleiding biedt. Deze informanten kunnen informatie geven over de groep jonge moeders.

3.3 Opbouw van het onderzoek

Onderzoeks-fase	Onderzoeksgroep/ informanten	Onderzoeks-instrument	Onderzoeksdoel
Fase 0 Vooronderzoek	Schoolmaatschappelijk werk, STEK jeugdhulp, medewerkers Jongerenloket,	Interviews, internet	Kwantitatieve informatie over mogelijke hulpverlening aan jonge moeders in de regio Rotterdam
Fase 1	Jonge moeders	Vragenlijst	Kwantitatieve informatie over ervaring van de combinatie moederschap en het volgen van opleiding, problematiek voor en tijdens de opleiding, effectiviteit van hulpverlening
Fase 2	Schoolmaatschappelijk werk	Interview	Kwalitatieve informatie over de succesfactoren en knelpunten in begeleiding van jonge moeders
Fase 3	Intakeformulier	Document analyse	Informatie over om welke redenen maatregelen zijn genomen
Fase 4	SLB'ers jonge moeders, niveau 2 Verkoper	Vragenlijst	Kwalitatieve informatie over wat de SLB'ers zien als problemen ten aanzien van de begeleiding van jonge moeders

3.4 Onderzoeksmethoden

Er wordt in het onderzoek gebruik gemaakt van vier verschillende onderzoeksmethoden namelijk: een vragenlijst voor de jonge moeders, een semigestructureerd interview met de schoolmaatschappelijk werker, een documenten analyse van het intakeformulier en een vragenlijst voor de SLB'ers van jonge moeders.

Vragenlijst jonge moeders¹⁰

Ik ga data verzamelen door het afnemen van vragenlijsten bij de jonge moeders. Hiervoor is gekozen omdat het een grotere onderzoeksgroep betreft en het invullen anoniem kan gebeuren (Ponte 2002).

Voor de ontwikkeling van de vragenlijst heb ik mij eerst verdiept in de theorie over jonge moeders. De vragenlijst is op de in de theorie gevonden problematiek van de jonge moeder en de gegevens uit het vooronderzoek gebaseerd en specifiek toegespitst op de situatie op het Albeda College. Het taalgebruik en vormgeving is afgestemd op de jonge moeders ,zodat er zoveel mogelijk jonge moeders de vragenlijst zo volledig mogelijk invullen (Schreuder Peters 2005). Er zijn open vragen gebruikt als aanvulling op gesloten vragen, zodat er voldoende relevante informatie verkregen kan worden (Harinck 2010). Ook is er in de vragenlijst een beoordelingsschaal (semantische differentiaal) gebruikt. Deze beoordelingsschaal heeft volgens Schreuder Peters (2005) als voordeel dat er op eenvoudige en snelle wijze het beeld dat de jonge moeders hebben over de zwaarte van het moederschap in combinatie met het volgen van een opleiding in kaart kan worden gebracht. De vragenlijsten voor de jonge moeders zullen door mij persoonlijk aan de jonge moeders worden uitgereikt, zodat een mondelinge toelichting mogelijk is. Dit is belangrijk omdat de kans dat de jonge moeders de vragenlijst goed invullen groter wordt en de ingevulde informatie meer waar is (Baarda & de Goede, 2006). Het retourneren kan via de SLB'er, in mijn postvak of aan mij persoonlijk.

Interview schoolmaatschappelijk werk

Om de succesfactoren en knelpunten bij de begeleiding van jonge moeders door het schoolmaatschappelijk werk in kaart te brengen is er gekozen voor een semigestructureerd interview (Harinck, 2010). Er wordt gebruik gemaakt van een

¹⁰ Zie bijlage 3: Vragenlijst jonge moeders in de opleiding Verkoper

topiclijst¹¹, waarin de onderwerpen staan die ter sprake moeten komen. De vragen zijn opgesteld aan de hand van de resultaten uit het vooronderzoek en het literatuuronderzoek (Baarda, de Goede & Teunissen, 2005). Het afnemen van het interview zal gebeuren op de werkplek van de schoolmaatschappelijk werkster. Na afloop zal het verslag ter goedkeuring aan de schoolmaatschappelijk werkster worden toegezonden, de zogenaamde member check (Harinck, 2010).

Documentenanalyse

Om na te gaan welke maatregelen er in het verleden op het gebied van de intake van jonge moeders zijn genomen en welke ervaringen hierbij zijn opgedaan, zal ik het intakeformulier van de opleiding Verkoper gebruiken voor een documentenanalyse (Verhoeven, 2007).

Vragenlijst SLB'ers van jonge moeders in de opleiding Verkoper¹²

Om er achter te komen welke problemen de SLB'ers ondervinden en herkennen bij het begeleiden van de jonge moeders neem ik een vragenlijst af. Deze vragenlijst is gebaseerd op de uitkomsten van de vragenlijsten voor de jonge moeders en dient als aanvulling op de data van de jonge moeders. In de vragenlijst zijn open vragen gebruikt als aanvulling op gesloten vragen, zodat er voldoende relevante informatie verkregen kan worden (Harinck, 2010). De vragenlijst zal door mij persoonlijk aan de collega's worden uitgereikt, zodat ik kan toelichten waar de vragenlijst over gaat.

3.5 Triangulatie

Zowel Harinck (2010) als Baarda, de Goede en Teunissen (2005) geven aan dat het belangrijk is om gebruik te maken van triangulatie om tot een volledig beeld te komen. Het hoeft namelijk niet zo te zijn dat één theorie of standpunt de juiste is. In mijn onderzoek zal ik daarom gebruik maken van verschillende personen en informatiebronnen, namelijk de jonge moeders, de schoolmaatschappelijk werker, de literatuur, de vragenlijst ten behoeve van de intake en het docententeam. Door het gebruik maken van verschillende methoden wordt de betrouwbaarheid van het onderzoek verhoogd (Verhoeven, 2007).

¹¹ Zie bijlage 4: Topiclijst interview maatschappelijk werkster

¹² Zie bijlage 5: Vragenlijst SLB'er jonge moeders in de opleiding Verkoper

3.6 Ethische aspecten van het onderzoek

De belangrijkste aspecten van mijn grondhouding als onderzoeker zijn volgens Harinck (2010): empirisch (vertrouwt op de zintuigen), werkwijze is methodisch en systematisch, kritische instelling (is het wel zo, hoe komt het dat) verifieert (checkt zijn gegevens, zijn ze deugdelijk), leidt conclusies zorgvuldig uit de gegevens af en gaat zorgvuldig om met alle betrokkenen. Ook Baarda, De Goede en Teunissen (2005) en Boerman (2008) wijzen op ethische richtlijnen zoals vrijwillige medewerking, geanonimiseerde gegevens en een eerlijke, objectieve manier van onderzoek, waarbij de uitkomsten geen nadelig effect hebben voor de betrokkenen. Het is heel goed om me voortdurend van deze aspecten bewust te zijn gedurende mijn onderzoek. In mijn dagelijks werk als docent en zorgcoördinator vind ik deze aspecten ook van toepassing en als zodanig pas ik ze zeker al toe.

De jonge moeders, collega's en schoolmaatschappelijk werkster zijn vooraf geïnformeerd over het doel van het onderzoek. Tijdens het onderzoek zal ik integer en zorgvuldig omgaan met alle gegevens die mij worden verschaft in het kader van dit praktijkonderzoek.

3.7 Wijze van data analyse

In mijn vragenlijsten staan zowel kwalitatieve als kwantitatieve vragen. Ik heb hiervoor gekozen, omdat ik niet alleen wil weten hoe de jonge moeders de combinatie van het volgen van een opleiding en het moederschap ervaren, maar ook hoeveel jonge moeders er problemen ondervinden tijdens de opleiding Verkoper en hoe deze problemen worden opgelost. De analyse van de data zal dus zowel woordelijk als in grafieken, op basis van frequentieverdeling geschieden. Waar mogelijk zullen de gegevens worden gerubriceerd. Ik kies zoveel mogelijk voor één type grafiek, omdat dit de duidelijkheid bevordert (Harinck, 2010).

Het interview zal ik uitschrijven en verder uitwerken volgens het reductieprincipe, zoals Baarda, de Goede en Teunissen (2005) dit beschrijven. Als analyse-eenheid gebruik ik de thema's: problematiek jonge moeders, knelpunten en succesfactoren, omdat ik duidelijk wil krijgen welke aspecten er kunnen worden onderscheiden bij de begeleiding van jonge moeders door schoolmaatschappelijk werk.

4 Data-analyse en resultaten

4.1 Resultaten uit vooronderzoek

Er zijn verschillende instanties binnen Rotterdam waar de jonge moeder terecht kan voor informatie en ondersteuning op het moment dat zij een opleiding wil starten. Het Albeda College biedt iedere jonge ouder voor het begin van de opleiding begeleiding bij het vinden van kinderopvang en het regelen van financiën. Ook is er een re-integratietraject voor jonge moeders binnen het Albeda College in samenwerking met de Sociale Dienst. Een overzicht van instanties die hulp bieden aan jonge moeders is gegeven in bijlage 1.

Tijdens de opleiding Verkoper ontvangt de jonge moeders begeleiding van de SLB'er. De SLB'er is de spil in de begeleiding en verwijst na signalering van problemen door naar schoolmaatschappelijk werk en/of de gedragstrainer van STEK jeugdhulp. In het stroomdiagram¹³ jonge moeders is schematisch de interne en externe zorg rondom jonge moeders binnen het Albeda College weergegeven.

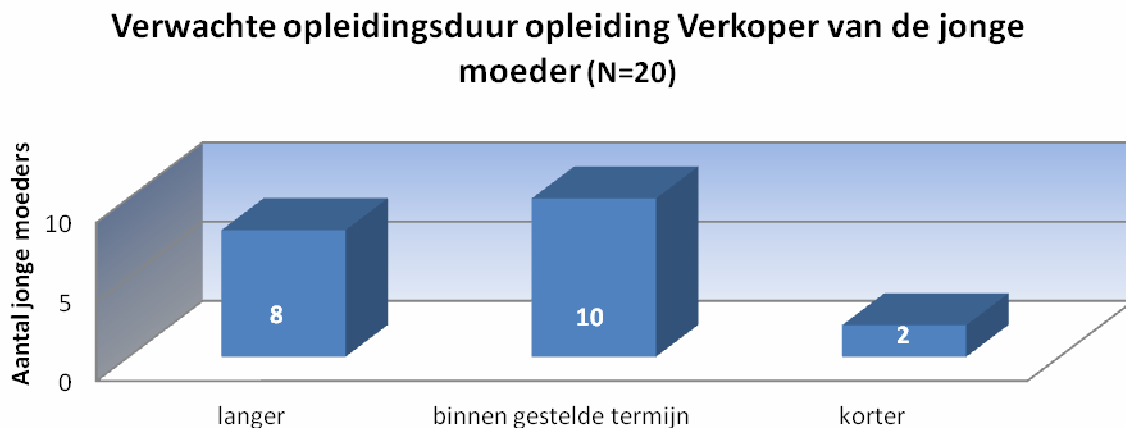
4.2 Resultaten van de vragenlijst Jonge moeders in de opleiding Verkoper

Van de 26 aangeboden vragenlijsten zijn er 20 ingevuld. Dit is een respons van 77%. De jonge moeders geven aan een positieve kijk te hebben op het verloop van de opleiding en ervaren de combinatie van het volgen van een opleiding en het moederschap als gemiddeld zwaar. Ruim de helft van de jonge moeders geeft aan problemen te hebben tijdens het volgen van de opleiding. De problemen die het meest genoemd worden zijn: financiële problemen, geen stageplaats en huisvesting. Iedere jonge moeder die problemen ondervindt tijdens de opleiding, heeft bij deze problemen hulp gezocht. De jonge moeders ontvangen van schoolmaatschappelijk werk, familie/vrienden, de SLB'er en Time-4-You hulp. De gekregen hulp voldoet in 8 van de 9 gevallen. Een kwart van de jonge moeders ondervond voor het volgen van de opleiding problemen. Hier wordt het zoeken van kinderopvang en financiële problemen het meest genoemd. Voor de opleiding is van het Jongerenloket, schoolmaatschappelijk werk en traject jonge moeders hulp ontvangen. De jonge

¹³ Zie bijlage 2: Stroomdiagram jonge moeders

moeders geven aan aangepaste BPV¹⁴ tijden, een aangepast lesrooster en een training voor jonge moeders extra nodig te hebben om de opleiding goed te kunnen afronden.

Verwachte opleidingsduur van de jonge moeders

Van de jonge moeders verwacht 40 % langer over de opleiding te doen, hieronder zijn 5 jonge moeders die aangegeven hebben met zwangerschapsverlof te zijn geweest tijdens de opleiding. De helft van de jonge moeders verwacht het diploma te halen binnen de gestelde termijn en 10% denkt korter over de opleiding te doen.

Redenen voor het volgen van de opleiding Verkoper:

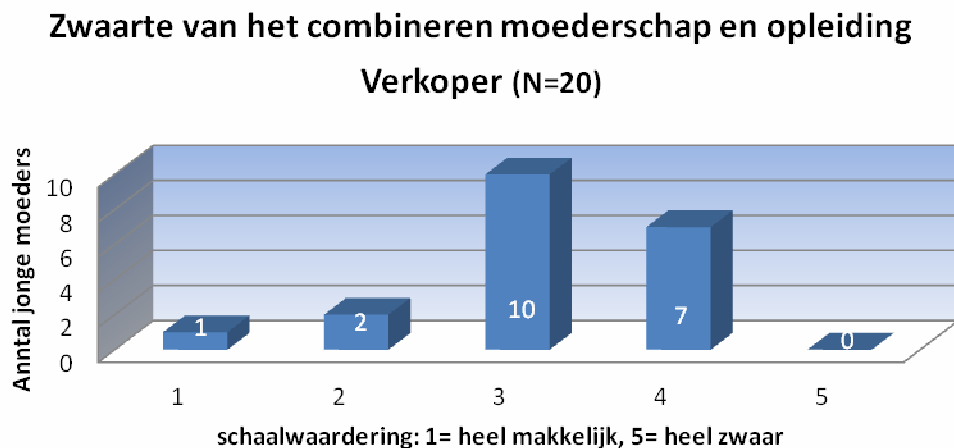
Redenen van jonge moeders voor het volgen van de opleiding Verkoper:

<i>Werken in de winkel</i>	<i>totaal</i>	<u>12</u>
in de winkel willen werken		7
een eigen winkel willen openen		2
interesse hebben in mode en kleding		3
<i>Goede toekomst voor kind en zichzelf</i>	<i>totaal</i>	<u>8</u>
kind(eren) een goede toekomst willen bieden		4
meer kans op werk denken te hebben		2
opleiding volgen voor de eigen toekomst		2
<i>Willen komen tot een hoger niveau</i>	<i>totaal</i>	<u>3</u>
belangrijk vinden om een startkwalificatie te halen		1
opleiding niveau 2 nodig is als opstap naar een opleiding op niveau 3		2

¹⁴ BPV staat voor BeroepsPraktijkVorming. In de BPV ervaren de leerlingen Verkoper de praktijk in de winkel.

<i>Overig</i>	<i>totaal</i>	<u>4</u>
graag met mensen omgaan		3
graag iets voor jezelf willen doen		1

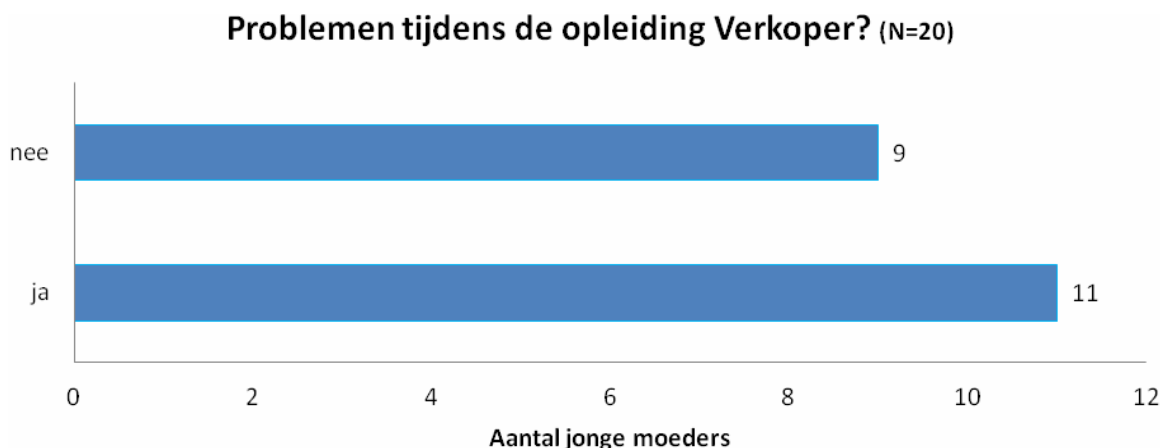
Zwaarte van het combineren van moederschap en de opleiding Verkoper

Van de jonge moeders geeft 35% aan de combinatie van zorg voor het kind en volgen van een opleiding als zwaar te ervaren. In totaal ervaart 50% van de jonge moeders de combinatie gemiddeld, 10% als makkelijk en 5% als heel makkelijk. Opvallend is dat geen van de jonge moeders voor de antwoordmogelijkheid “heel zwaar” heeft gekozen. Het gemiddelde cijfer dat er gegeven wordt is 3,2.

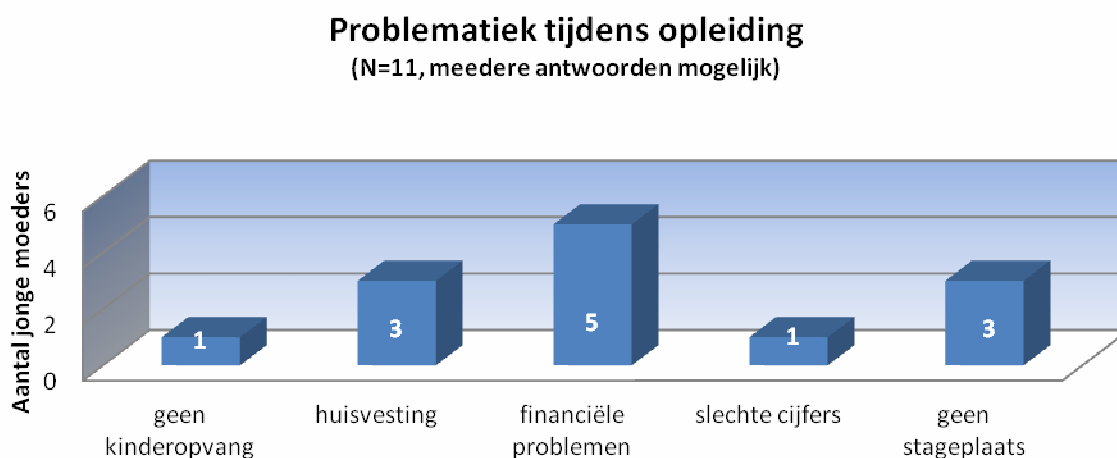
Als verklaring voor de reden waarom er geen punt lager gegeven is, geven 12 jonge moeders de reden dat een opleiding volgen als je kind ziek is of als je geen opvang hebt niet makkelijk is. Ook wordt er 4 maal genoemd: “omdat het best zwaar is”. Er geven 2 jonge moeders aan dat het volgen van een opleiding best makkelijk is als je alles maar goed hebt geregeld.

Problemen tijdens de opleiding Verkoper:

In totaal geeft 55% van de jonge moeders aan problemen te hebben tijdens de opleiding Verkoper, 45% ondervindt geen problemen tijdens de opleiding.

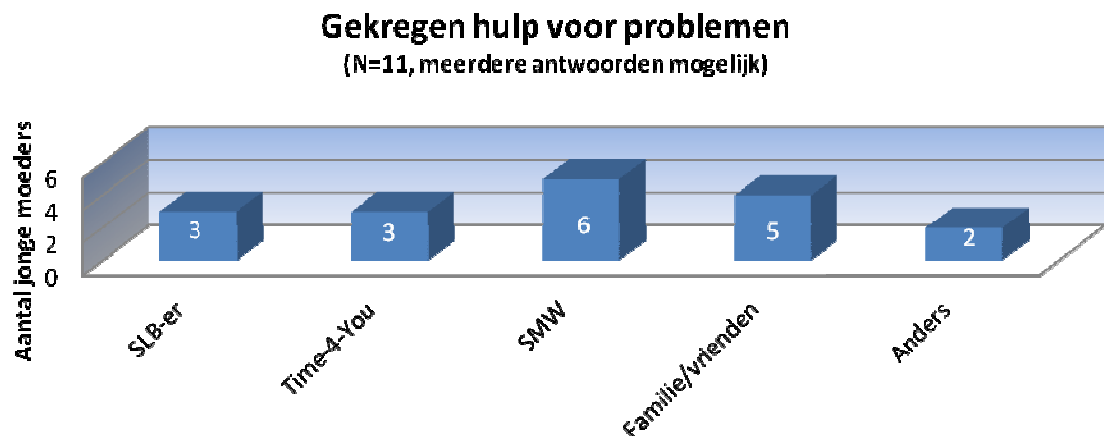
Problematiek tijdens de opleiding Verkoper

Naast financiële problemen, wordt huisvesting en het ontbreken van een stageplaats door meerdere jonge moeders genoemd als probleem. Er geven 2 jonge moeders aan dat er problemen zijn op 2 gebieden, namelijk de combinatie huisvesting en financiële problemen.

Iedere jonge moeder die aangeeft problemen te hebben, heeft hulp ontvangen.

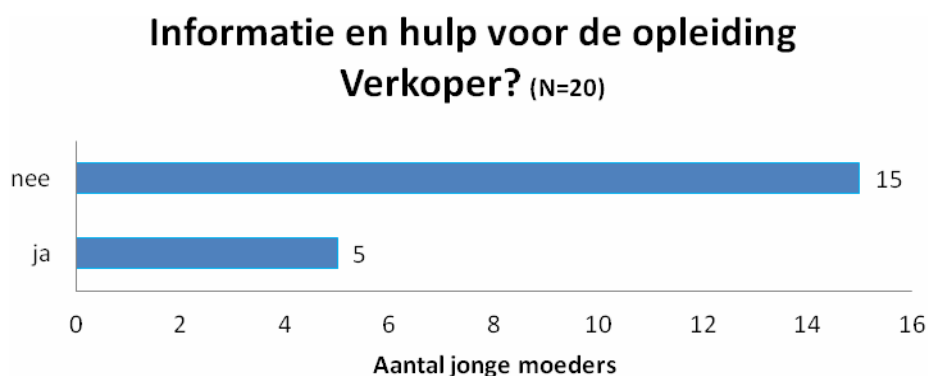
Gekregen hulp tijdens de opleiding Verkoper:

Van de jonge moeders met problemen tijdens de opleiding geven 6 jonge moeders aan van meerdere personen hulp geboden te krijgen bij het oplossen van de bovengenoemde problemen. Meer de helft van de groep jonge moeders met problemen krijgt hulp van het schoolmaatschappelijk werk. Familie en vrienden spelen ook een belangrijke rol in hulp bieden bij het oplossen van problemen, dit wordt namelijk door 5 van de 11 jonge moeders genoemd.

Er geven 8 van de 9 jonge moeders aan dat de hulp nut heeft gehad en de problemen zijn opgelost. Er geeft 1 jonge moeder aan dat er nog steeds financiële problemen zijn.

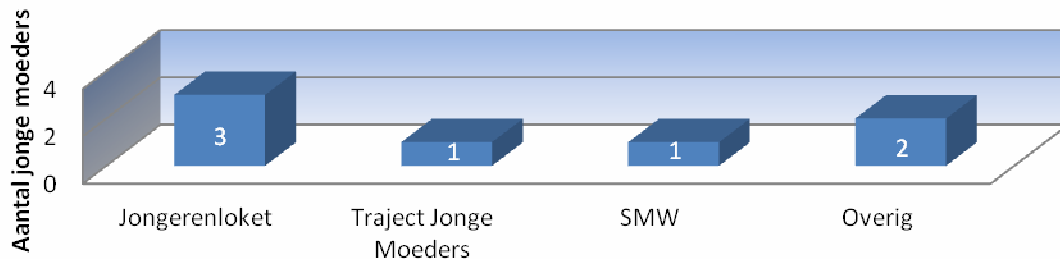
Informatie en hulp voor de opleiding Verkoper

Een kwart van de jonge moeders heeft hulp en/of informatie gehad voordat zij begon aan de opleiding Verkoper.

Gekregen hulp of informatie bij problemen voor de opleiding

(N=5, meerdere antwoorden mogelijk)

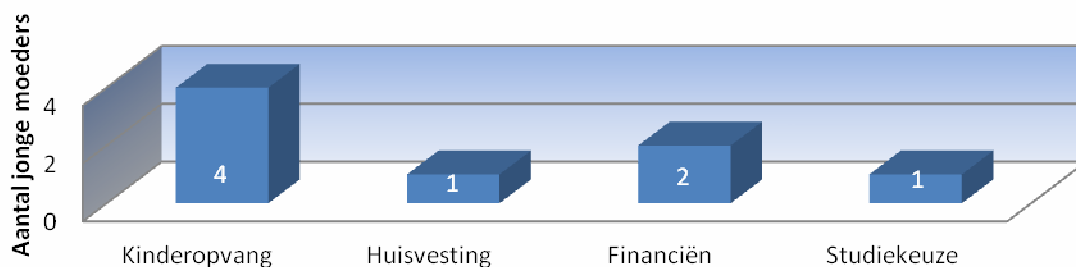

Van de 5 jonge moeders die hulp hebben gekregen voor de opleiding, zijn er 3 geholpen door het Jongerenloket. Opvallend is dat geen van de jonge moeders gebruik heeft gemaakt van begeleiding jonge ouders van het Albeda College. Ook is er geen hulp of informatie ontvangen van Bureau Leerplicht, de website www.tienermoeders.nl, en informatiecentrum Steady.

Problematiek voor de opleiding:

Problematiek voor de opleiding

(N=5, meerdere antwoorden mogelijk)

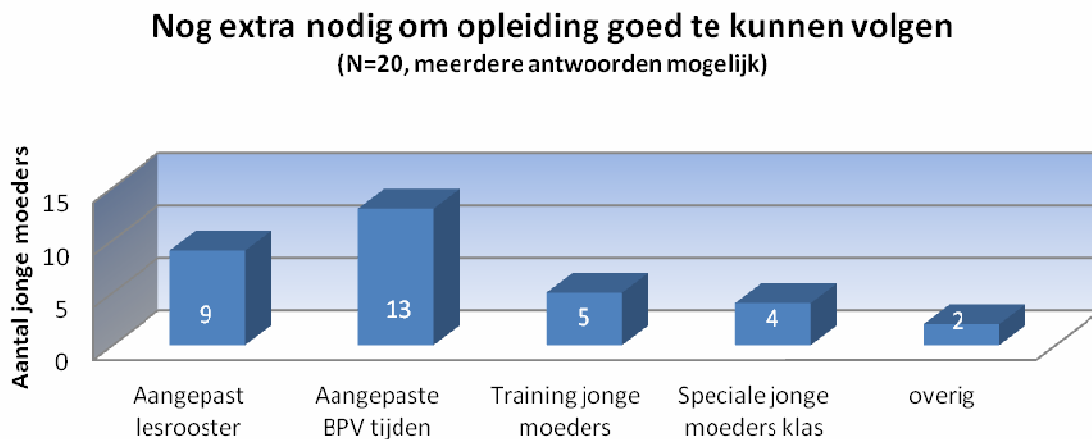

Er geven 4 jonge moeders aan, hulp gekregen te hebben bij het vinden van kinderopvang. Er zijn 2 jonge moeders die hulp hebben gekregen bij het regelen van financiën. Er geeft 1 moeder aan zowel hulp gehad te hebben bij het vinden van huisvesting als het maken van een juiste studiekeuze. Geen van de jonge moeders heeft hulp gehad bij de opvoeding van het kind.

De geboden hulp heeft voor 4 van de 5 jonge moeders met problemen voor de opleiding Verkoper nut gehad. Er geven 2 jonge moeders aan dat ze nu een eigen woning hebben, 1 jonge moeder geeft aan dat door de hulp alles was geregeld.

Voor 1 jonge moeder had de hulp niet het gewenste effect: er bleken formulieren niet goed te zijn ingevuld door de instantie, waardoor de problemen niet waren opgelost.

Wat hebben de jonge moeders, naast de reguliere begeleiding, nog nodig om de opleiding Verkoper goed te kunnen volgen?

Er geven 13 jonge moeders aan dat aangepaste tijden op de stageplek nodig zijn om de opleiding Verkoper goed te kunnen volgen. Voor 9 jonge moeders is een aangepast lesrooster nodig, 5 jonge moeders geven aan een training met thema's als peutergedrag, omgaan met geld, werk en inkomen en rechten en plichten van ouders nodig te hebben. Voor 4 jonge moeders is een speciale jonge moeders klas gewenst. Er geeft 1 jonge moeder aan kinderopvang nodig te hebben. Opvallend is dat 1 jonge moeder aangeeft niets nodig te hebben.

4.3 Interview met Schoolmaatschappelijk werk

Uit het interview met de schoolmaatschappelijk werkster komt naar voren dat de jonge moeders problemen hebben met het regelen van kinderopvang, het hebben van goede huisvesting en financiën.

De jonge moeders worden naar diverse externe organisaties doorverwezen, de effectiviteit van de hulpverlening van externe organisaties is wisselend.

Knelpunten in de begeleiding van jonge moeders zijn het geringe inzicht in de opvoeding van het kind, het niet kunnen stellen van prioriteiten bij het uitgeven van geld en het niet kunnen plannen van huishouden, huiswerk en tijd voor het kind.

Succesfactor in de begeleiding is het opbouwen van een vertrouwensrelatie met de jonge moeder en belangstelling tonen in het kind.

Van het onderwijsteam is flexibiliteit en de bereidheid tot het maken van een maatwerktraject voor de jonge moeder nodig.

4.4 Document analyse intakeformulier

Vorige schooljaren bleek dat de uitval van jonge moeders vooral ontstond door een gebrek aan financiën en opvang voor het kind. Het intakeformulier voor het schooljaar 2010-2011 is om die reden aangevuld met vragen over kinderopvang en financiën. De jonge moeders waarvan tijdens de intake blijkt dat de financiën en/of de kinderopvang niet in orde zijn, worden doorverwezen naar schoolmaatschappelijk werk en de begeleiding jonge ouders van het Trajectbureau. In overleg met het schoolmaatschappelijk werk en de medewerkers van het Trajectbureau wordt overwogen of de jonge moeder geplaatst wordt op de opleiding Verkoper.

Kinderen:

Heb je kinderen? ja / nee

Zo ja, hoeveel en hoe oud?

.....

Is er opvang

geregeld? ja / nee

Zo nee, heb je hulp nodig bij het regelen van kinderopvang? ja / nee

Zo ja, waar heb je opvang voor je kind(eren)?

.....

Financiën:

Is het betalen van het college- en boekengeld een probleem? ja / nee

Zo ja, heb je hulp nodig bij het regelen van financiën? ja / nee

Heb je Studiefinanciering aangevraagd? ja / nee

figuur 2: Fragment intakeformulier opleiding Verkoper

4.5 Vragenlijst SLB'ers Jonge moeders in de opleiding Verkoper

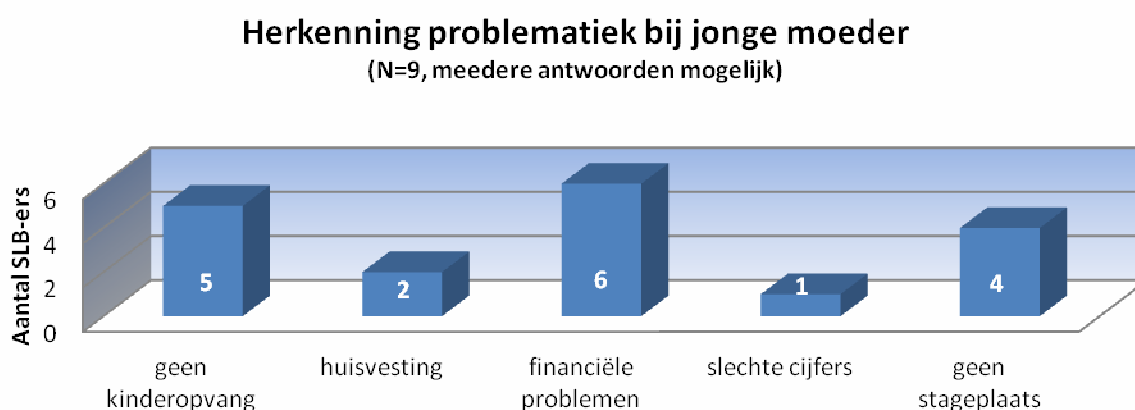
Alle 9 vragenlijsten die zijn aangeboden bij de SLB'ers van jonge moeders zijn ingevuld. De respons is dus 100%.

De SLB'ers herkennen alle genoemde problematiek van de jonge moeders.

Hiernaast ondervinden de SLB'ers problemen bij de aanwezigheid van de jonge moeder, de organisatie binnen de school om zich aan te kunnen passen aan de jonge moeder en de houding van de jonge moeder.

De jonge moeders zelf noemen aanwezigheid niet als probleem. Van de 9 SLB'ers zijn er 7 van mening dat een aangepast lesrooster mogelijk moet zijn, er zijn 6 SLB'ers die aangepaste BPV mogelijk vinden. Bij zowel het aangepaste lesrooster, als de aangepaste BPV tijden wordt door meerdere BPV-ers de kanttekening gemaakt dat de eisen aan de opleiding wel voor iedere leerling hetzelfde moeten blijven.

Herkenning van Problematiek bij de jonge moeder in de opleiding Verkoper

Er geven 6 SLB'ers aan dat financiën een probleem zijn bij de jonge moeders. Kinderopvang wordt door 5 SLB'ers genoemd, geen stageplaats door 4 SLB'ers. Huisvesting en slechte cijfers worden het minst genoemd.

Andere problematiek bij jonge moeders volgens SLB'ers:

Alle 9 SLB'ers geven aan nog andere problemen tegen te komen bij de begeleiding van jonge moeders:

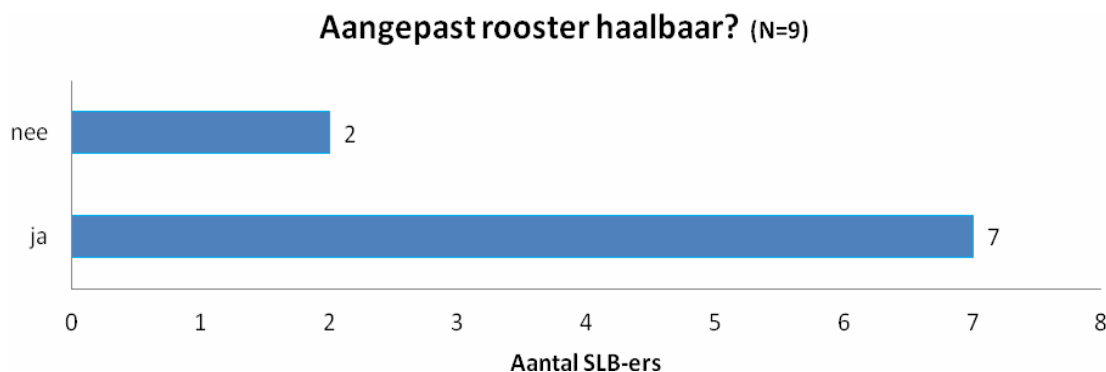
<i>Aanwezigheid van de jonge moeder</i>	<i>totaal</i> <u>5</u>
absentie	3
tijden van de kinderopvang, waardoor de jonge moeder niet op tijd op school kan komen	1
tweede zwangerschap tijdens de opleiding, zwangerschapsverlof en verzuim samenhangend met zwangerschap	1
<i>Organisatie binnen de school</i>	<i>totaal</i> <u>2</u>
het moment van weer starten met de opleiding na zwangerschap, moeilijk inschatten wanneer de jonge moeder weer verder kan	1
de tienermoeder is in de eerste plaats moeder, dan pas leerling, school zal daar rekening mee moeten houden	1

Divers

totaal 3

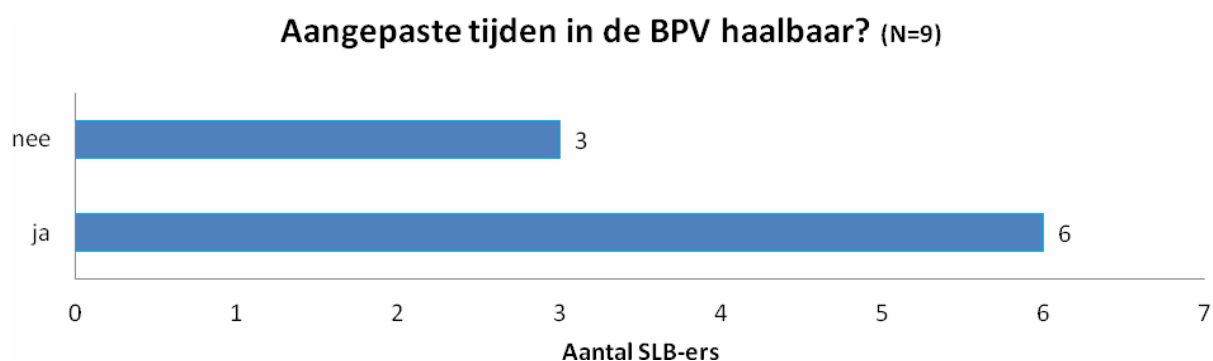
multiproblematiek in combinatie met het moederschap	1
houding van de jonge moeder dat de school zich moet aanpassen	1
problemen met (ex) vriend	1

Mogelijkheid van aangepast rooster

Er zijn 7 SLB'ers van mening dat een aangepast rooster voor de jonge moeder mogelijk moet zijn. De redenen die hiervoor gegeven worden zijn: jonge moeder is gemotiveerd om veel thuis te doen, het moet mogelijk zijn om maatwerk te leveren, de jonge moeder zit gebonden aan tijden van de kinderopvang, daar moet flexibel mee worden omgegaan. Eén SLB'er geeft hierbij aan dat het voor de andere leerlingen wel duidelijk moet zijn waarom de jonge moeder later mag komen. Er zijn 2 SLB'ers van mening dat een aangepast rooster niet mogelijk is, beide noemen de reden dat de eisen van de opleiding voor alle leerlingen hetzelfde zijn.

Haalbaarheid van aangepaste tijden in de BPV

Er geven 3 SLB'ers aan dat aangepaste tijden in de BPV niet mogelijk is, omdat de winkel minder flexibel is, dan de opleiding en de leerling van 9.00 uur tot 17.30 verwachten.

In totaal vinden 6 SLB'ers aangepaste tijden in de BPV wel mogelijk. De redenen hiervoor zijn de mogelijkheid die er moet zijn voor het leveren van maatwerk en het rekening houden met de tijden van de kinderopvang. Wel geven 4 SLB'ers hierbij aan dat het aantal stageuren voor de jonge moeder hetzelfde moet zijn als voor de andere leerlingen. Ook wordt er door 2 SLB'ers genoemd dat de BPV bedrijven vaak niet flexibel zijn en niet ingespeeld op de speciale behoeften van de jonge moeder.

5 Conclusies

Doelstelling van mijn onderzoek is het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag en de daarbij behorende deelvragen. Het beantwoorden van mijn deelvragen en onderzoeksvragen doe ik basis van literatuuronderzoek, de uitkomsten van de vragenlijst voor jonge moeders, het interview met de schoolmaatschappelijk werkster, de uitkomsten van de vragenlijst voor SLB'ers en de documenten analyse. Tenslotte geef ik aanbevelingen die vanuit de onderzoeksvraag en de theorie voortkomen.

5.1 Wat is een jonge moeder en welke problemen ondervinden jonge moeders?

Een jonge moeder is een meisje dat voor haar 24ste een kind krijgt. (NJI, 2010).

De literatuur laat zien dat de jonge moeders drie opgaven hebben namelijk: positionering als jonge moeder, levensinrichting en creëren van een stabiel gezinsleven, naast de ontwikkelingstaken van een adolescent (De Jong, 2008; Baart & Keinemans, 2008). In deze drie opgaven doen de volgende problemen zich voor: problemen in de relationele sfeer met de vader van het kind en andere familie, het vinden van geschikte huisvesting, het hebben van een gering inkomen en het hebben van een ongestructureerd leven.

In mijn school wordt de volgende problematiek van de jonge moeders herkend: het hebben van schulden, het missen van goede huisvesting en kinderopvang en de moeite hebben met het vinden van een goede balans tussen het moeder en jongere zijn.

Concluderend: een jonge moeder heeft voor haar 24ste een kind gekregen. Veel jonge moeders ondervinden problemen bij het vinden van huisvesting, het regelen van inkomen en het regelen van praktische zaken die horen bij het hebben van een kind.

5.2 Wat motiveert Jonge moeders om naast het moederschap te kiezen voor het volgen van de opleiding Verkoper en wat zijn de knelpunten en moeilijkheden waarmee zij te maken krijgen?

Uit de vragenlijst voor jonge moeders is gebleken dat jonge moeders uiteenlopende redenen voor het volgen van een opleiding hebben. Hoofdpijnen in deze redenen zijn het bieden van een goede toekomst aan het kind en zichzelf, willen werken in een winkel, contact hebben met mensen en op een hoger niveau willen komen. Deze redenen worden ook door Baart en Keinemans (2007) genoemd voor de motivatie van de jonge moeders om een opleiding te volgen. Kijkend naar de opgave 'levensinrichting' lijkt het dan ook voor jonge moeders van belang om naast het moederschap ook een opleiding te volgen, omdat de jonge moeders met het volgen van een opleiding vorm en inrichting aan hun leven kunnen geven.

De vragenlijst voor jonge moeders laat zien dat ruim de helft van de jonge moeders een positieve kijk heeft over hoe de opleiding Verkoper zal verlopen. In dit onderzoek is niet naar voren gekomen of dit daadwerkelijk ook zo is. Om dit na te kunnen gaan is er een vervolgonderzoek nodig.

Ondanks de positieve kijk op de opleiding en het volgen van de opleiding gemiddeld zwaar te vinden, loopt ruim de helft van de jonge moeders tegen problemen aan tijdens het volgen van de opleiding Verkoper. De problemen waar jonge moeders tegenaan lopen tijdens de opleiding zijn financiële problemen, geen goede huisvesting, geen stageplaats, geen kinderopvang en slechte cijfers. Deze problematiek komt overeen met de genoemde problematiek in het interview met de schoolmaatschappelijk werker, de vragenlijst van de SLB'ers en de literatuur (Van Lier, 2002; Baart & Keinemans, 2007, Keinemans, 2010; Van der Lee, Van de Vlucht, Wijsen & Cadée, 2009). Naast de door de jonge moeders genoemde problemen ondervinden de SLB'ers tijdens de begeleiding van jonge moeders problemen op het gebied van aanwezigheid op school/stage van de jonge moeder, de organisatie op school en de multiproblematiek van de jonge moeders.

Concluderend: Voor een jonge moeder is het volgen van een opleiding van belang, omdat er op deze manier vorm en richting aan hun leven gegeven kan worden. De problemen die jonge moeders ondervinden tijdens het volgen van een opleiding zijn

financiële problemen, geen goede huisvesting, geen stageplaats, geen kinderopvang en slechte cijfers.

5.3 Wat doet de school op dit moment al om de jonge moeders te helpen om succesvol de opleiding Verkoper af te ronden?

Er is een ruim aanbod van interne en externe zorg voor de jonge moeders binnen het Albeda College. Deze begeleidingsmogelijkheden zijn zowel preventief als curatief. De eventuele belemmeringen van een jonge moeder om de opleiding Verkoper te kunnen volgen, worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd, namelijk tijdens de intake. Bij signalering van belemmeringen om de opleiding Verkoper te kunnen volgen wordt de jonge moeder direct doorverwezen naar de juiste hulpverlening. Tijdens de opleiding is de SLB'er een belangrijke schakel in het signaleren van problemen van de jonge moeder. Uit de vragenlijst voor de SLB'ers blijkt dat de SLB'ers de problematiek van de jonge moeders herkennen en hiernaast meer problemen signaleren.

Binnen de opleiding Verkoper wordt er door de docenten rekening gehouden met de basisbehoefte relatie, zoals door Stevens (2002) beschreven. Ook de maatschappelijk werkster geeft aan te investeren in het opbouwen van een goede relatie met de jonge moeder. Doordat de jonge moeder wordt ondersteund in de basisbehoefte relatie, voelt de jonge moeder zich geaccepteerd en welkom op de opleiding Verkoper en zal de jonge moeder meer motivatie hebben om de opleiding af te ronden.

Concluderend: Het Albeda College biedt preventief zorg en ondersteuning aan voordat de jonge moeder de opleiding Verkoper start, zodat vroegtijdig schoolverlaten wordt voorkomen. De SLB'ers zijn in staat om problemen te signaleren bij de jonge moeders tijdens de opleiding Verkoper. Binnen het onderwijs en de zorg is er oog voor het opbouwen van een goede relatie met de jonge moeder, waardoor de jonge moeders meer motivatie hebben om de opleiding af te ronden.

5.4 Wat zijn de huidige interne en externe ondersteuningsmogelijkheden van de school en het gebruik van jonge moeders daarvan?

In het onderzoek is gebleken dat er een ruim aanbod is aan zorg voor de jonge moeders binnen en buiten het Albeda College.

Uit de vragenlijst van de jonge moeders komt naar voren dat alle mogelijkheden binnen de eerstelijns zorg en schoolgebonden zorg, reeds worden gebruikt, namelijk:

schoolmaatschappelijk werk, Time-4-You, familie/vrienden en de SLB'er. Zowel de vragenlijst voor jonge moeders als de literatuur (Keinemans, 2010) maken duidelijk dat de jonge moeders belang hebben bij de hulp van familie en vrienden tijdens het volgen van de opleiding. In de vragenlijst voor jonge moeders is te zien dat de jonge moeders in staat blijken om mensen te vinden voor het oplossen van de problemen, want iedere jonge moeder die aangaf problemen te hebben, zowel voor als tijdens de opleiding Verkoper heeft hulp ontvangen. Voor 89% van de jonge moeders heeft de geboden hulp nut gehad. Hieruit is te concluderen dat de bestaande ondersteuningsmogelijkheden redelijk tot goed volstaan. Voor de start van de opleiding Verkoper is er begeleiding vanuit het Jongerenloket, Traject jonge moeders en schoolmaatschappelijk werk ontvangen. Een knelpunt tijdens de begeleiding is soms de houding van de jonge moeder. Zowel uit het interview als de vragenlijst voor SLB'ers blijkt dat de jonge moeder niet altijd even gemakkelijk te begeleiden is. De gemakzuchtige houding van de jonge moeder tijdens de begeleiding wordt als lastig ervaren

Er is niet uit het onderzoek naar voren gekomen of de jonge moeders het volgen van een opleiding als gemiddeld zwaar ervaren, omdat er reeds voldoende begeleiding geboden wordt. Om hierachter te komen is een vervolgonderzoek nodig.

Concluderend: Er is een ruim aanbod aan zorg voor de jonge moeders binnen en buiten het Albeda College. Alle jonge moeders die problemen ondervinden, zijn in staat om mensen in het eigen sociale netwerk en instanties te vinden voor het oplossen van die problemen. Alle mogelijkheden binnen de eerstelijns zorg en schoolgebonden zorg worden door de jonge moeders gebruikt. De SLB'er speelt een belangrijke signalerende rol in het signaleren van belemmeringen in het volgen van onderwijs voor de jonge moeder. De geboden zorg aan jonge moeders volstaat redelijk tot goed.

5.5 Wat heeft de jonge moeder nog extra nodig om de opleiding Verkoper goed te kunnen volgen en is dit mogelijk om binnen de school aan te bieden?

De jonge moeders geven in de vragenlijst aan dat zij een aangepast lesrooster, aangepaste BPV tijden, training voor jonge moeders en een speciale jonge moeders klas nodig hebben om de opleiding Verkoper goed te kunnen volgen. Het onderzoek van Keinemans (2010) bevestigt dat jonge moeders aan lopen tegen een tal van grote en kleine opvoedingsvragen, naarmate de kinderen van jonge moeders opgroeien. Ook geeft de schoolmaatschappelijk werkster in het interview aan dat jonge moeders weinig inzicht hebben voor wat betreft de opvoeding van hun kind. Van de SLB'ers geven er 7 van de 9 aan dat de mogelijkheid van een aangepast rooster voor de jonge moeders haalbaar moet zijn. Hieruit kan de conclusie worden getrokken dat de meerderheid van de SLB'ers flexibel met de jonge moeders wil en kan omgaan voor wat betreft het lesrooster. Dit komt overeen met wat de schoolmaatschappelijk werkster aangeeft dat nodig is van het onderwijsteam om de jonge moeder te laten slagen in de opleiding. Van de aangepaste BPV tijden geven 6 van de 9 van de SLB'ers aan dat dit mogelijk moet zijn. Een kanttekening hierbij van 4 SLB'ers is wel dat het aantal stage uren voor de jonge moeder hetzelfde moet zijn als voor de andere leerlingen. Flexibiliteit voor de jonge moeder in de BPV lijkt minder goed mogelijk dan een aangepast lesrooster voor de jonge moeder vanwege de eisen die een BPV bedrijf aan de jonge moeders stelt. Het aanbieden van de training jonge moeders is op de locatie Spinozaweg mogelijk via de gedragstrainer van STEK jeugdhulp.

Concluderend: De jonge moeders hebben een aangepast lesrooster, aangepaste BPV tijden en een training jonge moeders nodig om de opleiding Verkoper goed af te kunnen ronden. Een aangepast lesrooster is mogelijk om aan te bieden. Aangepaste BPV tijden is lastig vanwege de afhankelijkheid van medewerking van het BPV bedrijf. Wel wordt door SLB'ers de kanttekening gemaakt dat de opleidingseisen voor alle leerlingen hetzelfde moeten blijven.

Onderzoeksvraag:

Wat zijn de mogelijkheden binnen de opleiding Verkoper om de kans dat de groep jonge moeders de opleiding succesvol afsluit te vergroten?

Aan de hand van de antwoorden en conclusies op de deelvragen formuleer ik de volgende aanbevelingen, waarmee ik meteen de onderzoeksvraag beantwoord:

- Een jonge moeder heeft veel extra ondersteuning nodig. Voor een jonge moeder is het van belang om zicht te hebben op alle aspecten die meespelen om een opleiding te kunnen volgen. Het werken met een Persoonlijk Ontwikkelings Plan (POP) geeft de jonge moeder zicht op haar kansen en belemmeringen in de opleiding. Samen met de SLB'er maakt de jonge moeder een POP voor het volgen van de opleiding Verkoper. In het POP geeft de jonge moeder haar sterke en zwakke punten aan, beschrijft leerdoelen in de lessen en tijdens de BPV en legt afspraken met zichzelf vast. Ook kan met behulp van het POP de leerwensen van de leerling worden afgestemd op het leeraanbod binnen de school en het stagebedrijf. Met het POP is het ook mogelijk om na te gaan of de doelen, die de leerling voor ogen heeft, ook behaald zijn. Naar aanleiding van het POP wordt er gekeken in hoeverre het mogelijk is om de jonge moeder een maatwerktraject aan te bieden, waarin de mogelijkheid van een aangepast rooster, aangepaste tijden in de BPV en het volgen van een training voor jonge moeders aangeboden wordt.
- Het is als opleidingsteam belangrijk om de BPV bedrijven voor te bereiden op de komst van de jonge moeders, zodat de kans op succes vergroot wordt. De bedrijven moeten goed worden geïnformeerd over de situatie van de jonge moeders, zodat de begeleiders in het BPV bedrijf goed om kunnen gaan met jonge moeders.
- De jonge moeders hebben behoefte aan ondersteuning bij de opvoeding van hun kind. De school kan een training aanbieden voor jonge moeders waarin diverse onderwerpen aan bod komen in overleg met STEK jeugdhulp.
- Er is behoefte aan eenduidigheid voor wat betreft de begeleiding aan jonge moeders. Het is dan ook belangrijk om een protocol op te stellen met daarin een praktische handreiking aan docenten, SLB'ers, zorgcoördinatoren en zorgverleners binnen het Albeda College over hoe om te gaan met jonge moeders. In deze handreiking dienen de volgende onderwerpen aan bod te

komen: verantwoordelijkheid van de school en de jonge moeder, verzuim en verlof, plan van aanpak bij terugkeer naar school na zwangerschap.

Om dit protocol Albeda breed te kunnen ontwikkelen is er op verschillende locaties nader onderzoek nodig om helder te krijgen wat er nodig is voor de jonge moeders om de diverse opleidingen goed te kunnen volgen en maatwerktrajecten voor jonge moeders aan te kunnen bieden.

6 Reflectie

6.1 Reflectie op het verloop van het onderzoek

Doordat ik zowel als docent als zorgcoördinator verschillende zaken tegen kom, die interessant genoeg zijn voor een onderzoek, had ik genoeg keuze in onderwerpen voor mijn meesterstuk. Zo vond ik de effectiviteit van de leerling-bespreking en het ZAT, Good4me een project over de zorgbehoefte van de leerlingen en de warme overdracht van leerlingen vanuit het VMBO interessante onderwerpen. De uiteindelijke keuze voor de jonge moeders als onderwerp van mijn onderzoek was een praktische: er zijn veel jonge moeders in de opleiding Verkoper, ik heb zelf al jaren ervaring met het begeleiden van jonge moeders en met het onderwerp jonge moeders kan ik daadwerkelijk in mijn eigen werksituatie aan de slag. Het bepalen van de onderzoeksvraag was niet lastig, doordat ik vorig jaar een onderzoek over succesfactoren in niveau 1 heb gedaan, wist ik hoe je een onderzoeksvraag kan opstellen. Met behulp van mijn collega en medestudenten heb ik mijn onderzoeksvraag en deelvragen scherp kunnen formuleren, gedurende mijn onderzoek heb ik mijn deelvragen nog scherper gesteld.

Als start ben ik begonnen met zoeken naar geschikte literatuur voor bij mijn onderzoek. Dit verliep erg moeizaam. Er is nog niet zoveel bekend over de jonge moeder in het onderwijs en hoe de jonge moeder de combinatie van moederschap en het volgen van een opleiding ervaart. Door de tip van mijn begeleider over het zoeken naar de relatie tussen de ontwikkelingstaken in de adolescentie en de ontwikkelingstaken van een jonge moeder heb ik aanknopingspunten gevonden om toch vorm kunnen geven aan het literatuurhoofdstuk. Ook heb ik in die tijd mijn vooronderzoek gedaan: het in kaart brengen van alle begeleidingsmogelijkheden voor de jonge moeder in Zuid Holland, Rotterdam en het Albeda College. Het verzamelen van informatie verliep vlot. Wat hierbij erg hielp was dat de mensen die ik benaderde voor informatie ontzettend bereidwillig waren om mee te werken, hierdoor was het erg gemakkelijk om de relevante informatie in kaart te brengen. Doordat ik snel zicht kreeg op de begeleidingsmogelijkheden van de jonge moeders, was ik gemotiveerd om de begeleidingsmogelijkheden snel uit te werken.

De volgende stap, het opstellen van de vragenlijst voor jonge moeders verliep goed. Door de problematiek van de jonge moeders uit de literatuur en de informatie uit het vooronderzoek aan elkaar te koppelen, kon ik een gerichte vragenlijst opstellen. Mijn collega's waren meer dan bereid om de vragenlijst af te nemen bij de jonge moeders, hierdoor is een respons van 77% ontstaan. Ik heb niet aan alle jonge moeders de vragenlijst voorgelegd, zo waren er 2 jonge moeders met zwangerschapsverlof en waren er 2 jonge moeders buiten beeld, door diverse redenen. Doordat ik tevreden was met het aantal ingevulde vragenlijsten, heb ik geen moeite gedaan om deze 4 jonge moeders de vragenlijst in te laten vullen. Achteraf vind ik dat een gemiste kans, omdat juist deze moeders wellicht nog een andere kijk op het volgen van een opleiding in combinatie met het moederschap hebben. Bij een volgend onderzoek zal ik dan ook meer tijd steken in het benaderen van alle mogelijke respondenten. Naar aanleiding van de literatuur was het gemakkelijk om een topiclijst met kernpunten op te stellen voor het interview met de schoolmaatschappelijk werkster. Dit interview verliep goed, het was een open gesprek, waarbij ik alle relevante informatie heb verkregen.

Het opstellen van de vragenlijst van de SLB'ers en het afnemen daarvan is binnen één dag gebeurd. Alle SLB'ers hebben de vragenlijst nog dezelfde dag ingevuld. Hieruit blijkt de betrokkenheid van de collega's, waardoor ik het gevoel kreeg dat mijn onderzoek serieus genomen werd door mijn collega's en ik extra energie kreeg om de gegevens uit te werken.

Bij het schrijven van de aanleiding en inleiding was het niet alleen prettig dat mijn medestudenten met mij mee keken, maar ook erg leerzaam om hun onderzoeken te volgen. Vooral de feedback op de onderzoeken van de anderen, hielpen mij weer bij mijn eigen onderzoek.

Het beschrijven van de onderzoeksmethodologie ging voorspoedig. Ik heb systematisch de theoretische achtergrond van onderzoeksmethoden in verschillende onderzoeksboeken gelezen en de meest passende in mijn stuk verwerkt. Het hielp hierbij dat ik goed in staat ben gericht te lezen en hoofd- en bijzaken te scheiden. Op deze manier kon ik systematisch werken, wat voor mij een effectieve en fijne manier van werken is.

Het verwerken van de gegevens ging vlot. Door de kennis van het maken van grafieken door mijn achtergrond als docente wiskunde, was het voor mij niet moeilijk om grafieken te maken en objectief de 'koude' resultaten te noteren.

Het laatste deel van het onderzoek, het verbinden van conclusies aan de datapresentatie ging wat moeizamer. Ik had het gevoel dat ik teveel in het stuk zat, waardoor ik niet in staat was om als een helikopter boven het stuk te hangen om zo conclusies te kunnen trekken. Wat mij hierbij hielp is in gesprek gaan met collega's over de resultaten van het onderzoek en bespreken wat de gevolgen van de resultaten waren. Ook het even een week afstand nemen van het stuk, gaf mij tijd om alles goed op een rij te krijgen en ook de juiste conclusies te kunnen trekken uit alle verzamelde gegevens. De conclusies die ik heb kunnen trekken geven voor mijzelf een goed beeld van hoe ik nu verder kan om bij mij op school de jonge moeders te helpen de opleiding Verkoper goed af te ronden.

6.2 Reflectie op persoonlijk leren

Door met dit onderzoek aan de slag te gaan werd ik gedwongen om dieper na te denken over de situatie van de jonge moeders in onze opleiding Verkoper. Het onderwerp jonge moeders heeft meer inhoud gekregen voor mij. Ik ben me namelijk meer bewust geworden van de dubbele taak die een jonge moeder heeft en de problematiek waarmee een jonge moeder te maken kan hebben. Door het onderzoek heb ik een andere kijk gekregen op de manier waarop de jonge moeders hun opleiding zouden kunnen volgen. Ik wil dit onderzoek graag bespreken met mijn collega's. De collega's die op dit moment jonge moeders begeleiden, hebben mijn onderzoek via de zijlijn gevolgd. Ook de rest van het team wil ik graag laten zien wat de jonge moeders nodig hebben om de opleiding Verkoper goed te kunnen volgen. Door het delen van de resultaten met mijn collega's hoop ik een bijdrage te kunnen leveren aan de invoering van een beleid voor jonge moeders binnen de opleiding Verkoper. Het opstellen van dit beleid is een proces waaraan we met het hele team samen aan moeten gaan werken, terwijl ik dit voor het onderzoek als kant en klaar beleidsstuk dacht te kunnen presenteren. Ook hoop ik in het netwerk zorgcoördinatoren van het Albeda College mijn mede zorgcoördinatoren te motiveren en ondersteunen bij het in kaart brengen van de problematiek van de jonge moeders en het mogelijke beleid hierop.

Belangrijk bij het onderzoek was de medewerking van de jonge moeders, mijn collega's en andere betrokkenen. Ik heb het dan ook als erg prettig ervaren dat vrijwel alle jonge moeders, al mijn collega's en de schoolmaatschappelijk werkster bereid waren hun medewerking aan dit onderzoek te verlenen. De snelle reactie en een uitvoerige aanvulling op de open vragen van mijn collega's geeft aan dat mijn collega's betrokken zijn bij en belang hechten aan het onderwerp jonge moeders en bewust zijn van de extra zorg die deze specifieke doelgroep nodig heeft.

Ik heb tijdens mijn onderzoek regelmatig gebruik gemaakt van critical friends. Ik heb gemerkt dat ik op het moment dat ik mijn collega's uitleg gaf over waar ik mee bezig was, ik vaak waardevolle informatie van de betreffende collega's kreeg. Ik heb onder andere aan een collega gevraagd mijn onderzoek te lezen en hier feedback op te geven. Ik vond het prettig om te horen van mijn collega wat er goed is aan mijn onderzoek en welke punten er nog verduidelijking nodig hebben.

Wat me aanspreekt in het onderzoek is het nog beter leren kennen van de eigen praktijk en het hierin verbeteringen aanbrengen. Ik heb bemerkt dat onderzoek doen een proces is van de juiste stappen in de juiste volgorde zetten en steeds voor ogen houden wat mijn oorspronkelijke doel is en dit eventueel bijstellen. Voor mij was het zinvol om eerst literatuur te bestuderen omdat ik daar aanknopingspunten namelijk, de problematiek van de jonge moeders en de ontwikkelingstaken van een jonge moeder, uit kon halen. Naar aanleiding van deze aanknopingspunten heb ik een vragenlijst voor de jonge moeders opgesteld. Uit de gegevens die ik hiermee heb verzameld, heb ik een interview voor de schoolmaatschappelijk werkster opgesteld en een vragenlijst voor de SLB'ers gemaakt. Uiteindelijk heb ik verbanden gemaakt en conclusies getrokken. Deze methode werkt voor mij goed, omdat ik graag systematisch werk en ik dat op deze manier ook kon doen. Mijn leerstijl als 'doener' heeft volgens Kolb een praktische insteek. Doordat ik eerst literatuur had gelezen, is mijn kijk op de problematiek van de jonge moeders verbreed. Hierdoor voelde ik mij zekerder over welke onderwerpen ik in de vragenlijsten kon verwerken. Omdat ik nu zowel de theoretische als praktische stappen doorlopen heb, merk ik dat ik een goed resultaat bereikt heb. Dit inzicht maakt dat ik in de toekomst vooraf aan het handelen, ik ook verdieping zal zoeken in de achterliggende theorie.

Nawoord

Net als de jonge moeders heb ik ook veel steun en hulp mogen ontvangen van de vele mensen om mij heen. Zonder deze groep mensen was het mij niet gelukt om dit meesterstuk te schrijven en de opleiding Master Special Educational Needs, zorgcoördinatie te volgen.

Allereerst wil ik dan ook mijn 'klavertje vier aan geluk': Jeroen, Tijmen, Vera en Iris speciaal bedanken. De opleiding had ik nooit kunnen volgen zonder de onvoorwaardelijke steun thuis van Jeroen en het geduld van de kinderen voor een studerende moeder. Wat voel ik me toch rijk met zo'n mooi stel in huis en wat geniet ik van jullie!

Daarnaast ben ik heel veel dank verschuldigd aan mijn ouders en schoonouders voor de liefdevolle manier waarop ze altijd voor ons gezin klaar staan. Jullie zijn onmisbaar en fantastisch!

Mijn allerliefste oma 'Koek' wil ik in het bijzonder bedanken voor het grenzeloze vertrouwen in het feit dat ik de opleiding zou gaan halen en alle belangstelling voor de vorderingen van mijn opleiding. Met uw 97 jaar stimuleert u mij om me te blijven ontwikkelen en wist u al dat ik het ging redden voordat ik überhaupt begonnen was.

Een bijzonder liefdevol dankjewel voor de geleende onderzoeksboeken van Cathelijn, de oppasmomenten van Michelle, de interesse en het luisterend oor van Marjolein en Henk en de hulp bij de lay out van Hans.

De goede gesprekken met zowel Piet als Paul over mijn stuk en de kritische en bruikbare opmerkingen op het stuk kwamen steeds op het juiste moment. Christa, wat fijn dat je op het allerlaatste moment nog tijd hebt gemaakt om het geheel te lezen. Bedankt collega's.

Een speciaal woord van dank aan Richard en Simone, die mij even uit de school lieten ontsnappen op dinsdag en bij wie ik me altijd meer dan welkom voelde om te komen eten. Heel veel dank voor alle heerlijke maaltijden!

Stefan zorgde voor gezellige afleiding op de momenten dat ik even genoeg van de opleiding had. Steef, bedankt voor onze jarenlange speciale vriendschap.

Heel dankbaar ben ik mijn collega Theodoor voor het maken van de tekening op de voorkant. De tekening geeft heel goed alle taken van een jonge moeder weer. Ik vind het een hele eer om zo'n creatief en passend voorblad te mogen hebben.

Ook wil ik mijn teamleider Aad hartelijk bedanken, omdat hij mij al jaren alle ruimte en vertrouwen geeft om mijn werkzaamheden en plannen op school uit te voeren. Als geen ander ziet Aad altijd weer kansen en mogelijkheden voor iedere (zorg)leerling bij ons in de opleiding en weet deze visie op een geweldige goede manier op het team over te brengen.

Vanuit Fontys OSO is Elle mijn begeleidster geweest. Ik wil haar hartelijk danken voor haar ondersteuning en altijd opbouwende en waardevolle feedback op mijn stuk. Ook Harry wil ik graag bedanken voor het meelezen langs de zijlijn.

Natuurlijk ook een dankjewel aan alle jonge moeders, Adelia en mijn collega's zonder wie ik het onderzoek niet uit had kunnen voeren.

Literatuurlijst

Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de. (2006). *Basisboek Methoden en Technieken. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwantitatief onderzoek*. Groningen – Houten: Wolters-Noordhoff B.V.

Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de & Teunissen J. (2005). *Basisboek Kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten van en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen-Houten: Wolters-Noordhoff B.V.

Baart, A. & Keinemans, S. (2007). *Pilot 3a. Het leven van jonge moeders*. Den Bosch: Actioma.

Boerman, R. (2008). *Ethische uitgangspunten bij praktijkonderzoek*. Interne Publicatie Fontys OSO

Branche Handel en Commerce (2010). *2010+10 Visiedocument branche Handel en Commerce*. Rotterdam

Brokken, M.T., Reijnen, J.M. (2007). *Jonge moeders in Rotterdam. Stand van zaken 2007*. Rotterdam: Centrum voor Onderzoek en Statistiek.

Daal, M., El Hajri, K, Knijnenburg, J. (2010). *Keuze of cultuur. Meiden over huwelijk en moederschap*. Rotterdam: Me & Society.

Dun, L.P.M., Reijnen, J.M. (2008). *Jonge moeders in Rotterdam. Stand van zaken 2008*. Rotterdam: Centrum voor Onderzoek en Statistiek.

FIOM. (2008). *Onderzoek methodiek, „Hoe doe jij dat? nou gewoon!“*

Grift, Y.K. et.al. (1999). 'Arbeid, zorg en beleid: de gedragsreacties van huishoudens'. Utrecht: Economisch Instituut/ CIAV Universiteit Utrecht.

Hoek, M. (2007). *Jonge moeders toeleiden naar werk en scholing*. Gouda: JSO Expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Opvoeding.

Hoogenboezem, G., Oomen, R. (2010). *Gezinsopvang voor jonge moeders met hun kind. Inventarisatie van mogelijkheden en beperkingen*. Gouda: JSO Expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Opvoeding.

Harinck, F. (2010). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant
Jeugd en Gezin. (2010). *Een zorgstructuur in de ROC's vanuit het voorbeeld in Rotterdam-Rijnmond*. Den Haag

Jong, K. de, Meijs, M., Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak; methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Den Bosch: Stichting Ambulante Fiom.

Keinemans, S. (2010). *Eervol jong moederschap. Een studie naar de leefwereld van adolescente moeders*. Delft: Eburon

Lee, L. van, Vught, I. van der, Wijsen, C. en Cadée, F. (2009). *Tienerszwangerschappen, abortus en tienermoeders in Nederland. Factsheet 2009*. Utrecht: rutgers Nissor Groep.

Lier, L. van (2002). *Bemoederen of bemoeien. Een onderzoek naar de ervaringen en wensen van jonge moeders en professionals in de regio Haaglanden met betrekking tot huisvesting, zorg en ondersteuning en informatievoorziening*. Den Haag: Fons1818

Lippe, T. van der (1993). 'Arbeidsverdeling tussen mannen en vrouwen'. Amsterdam: Thesis Publicers.

Manders, B. (2008). *Jonge moeders: feiten, diversiteit en noodzaak van coördinatie en samenwerking*. Paper gepresenteerd op de jonge moedersconferentie 'Een eigen plek en een eigen aanpak', Amersfoort, 12 juni 2008.

NJI (2010). *Dossier jonge ouders*. Binnengehaald op 10 september 2010 van <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/19/432.html>

Oudshoorn, A. (2010). *Succesfactoren niveau 1, aankomend verkoopmedewerker*. Nieuw-Beijerland

Perspect (2010). *Traject jonge moeders*. Binnengehaald op 21 juli 2010 van [www.perspect.nu/projecten/jonge moeders](http://www.perspect.nu/projecten/jonge_moeders)

Ponte, P. (2003). *Onderwijs van eigen makelij. Procesboek actieonderzoek in scholen en opleidingen*. Soest: Nelissen

ROA / Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (2009). *Zonder diploma. Aanleiding, kansen en toekomstintenties*. Maastricht: ROA.

Schreuder Peters, R.P.I.J. (2005). *Methoden & Technieken van Onderzoek. Principes en Praktijk*. Den Haag: Sdu

Slot, N.W., Spanjaard, H.J.M. (2009). *Competentievergroting in de residentiële jeugdzorg: hulpverlening voor kinderen en jongeren in tehuizen*

Steketee, M., Mak, J. & Tierlof (2010). 'THEMA: Tienermoeders'. In: "Kinderen in Tel: kinderrechten als basis voor lokaal jeugdbeleid". Utrecht: Verwey-Jonker

Stevens, L. (2002). *Zin in leren*. Leuven/Apeldoorn: Garant

Stevens, L. (ed). (2004a). *Zin in school*. Leuven/Apeldoorn: Garant

Stichting Arosa (2011). *Begeleiding en opvang van tienermoeders*. Binnengehaald op 23 april 2011 van: www.arosa-zhz.nl/tienermoeders/

Stichting Ambulante FIOM (2011). *Informatie voor jonge moeders over opleiding*. Binnengehaald op 2 maart 2011 van: [www.tienermoeders.nl/informatie over school en opleiding/2e13b06d/1/opleiding.aspx](http://www.tienermoeders.nl/informatie_over_school_en_opleiding/2e13b06d/1/opleiding.aspx)

Trajectbureau Albeda College. (2010). *Branche beleidsplan 2011 en 2012. Trajectbureau. Maak werk van de loopbaan*. Rotterdam

Verhoeven, N. (2007). *Wat is onderzoek. Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers

Wijsen, C. & Lee, L. van (2006). *Kind van twee werelden. Een kwalitatief onderzoek naar de achtergronden van zwangerschappen bij allochtone tieners*. Utrecht: Rutgers Nisso groep

Wit, J. de, Veer, G. van der, Slot, N.W. (1995). *Psychologie van de adolescentie*. Baarn: HB Uitgevers

Bijlage 1: Hulpverleningsaanbod jonge moeders

Begeleiding jonge moeders in Zuid-Holland-Zuid ten aanzien van scholing

Bureau Leerplicht en Vroegtijdig Schoolverlaten

Het Bureau Leerplicht en Voortijdig Schoolverlaten verzorgt de uitvoering van de Leerplichtwet en de RMC¹⁵-wet voor de gemeenten in Zuid-Holland-Zuid.

Specifiek aanbod voor (aanstaande) jonge moeders:

- Registratie van meldingen van zwangerschap
- Registratie van en begeleiding bij verzuim van schoolgaande zwangeren en jonge moeders
- Contact met zwangere leerling enkele weken voor einde zwangerschap voor vervolgtraject

Eigen sociale netwerk zwangere

In de praktijk is gebleken dat jonge ouders eerder een passende opleiding vinden als zij ondersteund worden door hun eigen sociale netwerk. (FIOM 2010) Het betreft de ouder(s), broers en zussen, grootouders, tantes, vrienden, burens enz.

Website www.tienermoeders.nl

De website is speciaal voor zwangere meiden en jonge moeders gemaakt. Ook jonge vaders, grootouders en professionals kunnen er terecht voor informatie. De site wordt onderhouden door de Stichting Ambulante Fiom in samenwerking met een aantal andere organisaties.

Het is mogelijk om informatie uit te wisselen, te chatten en hulpverlening in de buurt te zoeken, bijvoorbeeld het aanbod van opleidingen in de buurt van de jonge moeder.

¹⁵ Regionaal Meld- en Coördinatiefunctie

Begeleiding jonge moeders in Rotterdam ten aanzien van scholing

Jongerenloket Rotterdam

Het Jongerenloket is een samenwerking tussen JOS¹⁶, CWI¹⁷ en SoZaWe¹⁸ en het centrale punt waar elke jongere tot en met 23 jaar terecht kan. Het Jongerenloket verstrekt alle informatie over opleidingen, stages en werkplekken, vacatures en biedt trajecten aan naar school en werk. Na een intake wordt voor de jongere een passend vervolgtraject uitgestippeld. Specifiek voor jonge moeders heeft het Jongerenloket een individueel voortraject. Het traject bestaat uit praktische hulp bij problemen waarbij de jonge moeder wordt doorverwezen naar de juiste instantie. Bij het aanpakken van deze problemen, werkt men nauw samen met allerlei ketenpartners. Dat betekent dat de jonge moeder centraal wordt gezet, er overleg is tussen de instanties, er een warme overdracht is van de jonge moeder naar de hulpbiedende instantie en afstemming met de ROC¹⁹'s in Rotterdam. De jonge moeders kunnen nadat de problemen zijn aangepakt kiezen uit verschillende re-integratietrajecten, waaronder een het re-integratietraject Jonge Moeders van het Albeda College.

Project Jonge Moeders van Perspect welzijnsorganisatie deelgemeente IJsselmonde

Perspect begeleidt jonge moeders naar een zelfstandig en volwaardig bestaan. Via het project komen jonge moeders in contact met andere jonge moeders. De jonge moeders volgen cursussen en krijgen ondersteuning op allerlei vlakken, onder andere bij het vinden van een opleiding.

Informatiecentrum Steady

Steady is een informatiecentrum voor zwangere meiden en jonge moeders tot 23 jaar. Doel van de begeleiding is de voorbereiding op het zelfstandig wonen en leven met een kind. Er is expliciete aandacht voor het 'jong moeder zijn' en het bieden van opvoedingsondersteuning. Bij de begeleiding van de jonge moeders wordt de nadruk gelegd op het vinden van geschikte scholing en werk.

Specifieke zorg voor de jonge moeder in het Albeda College

¹⁶ JOS is de afkorting voor de dienst Jeugd, Onderwijs en Samenleving van de gemeente Rotterdam

¹⁷ CWI is de afkorting voor Centrum Werk en Inkomen

¹⁸ SoZaWe is de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid

¹⁹ ROC is de afkorting voor Regionaal Opleidings Centrum

Traject Jonge moeders (re-integratie)

Het traject jonge moeders is een toeleiding naar het onderwijs of de inschakeling in het arbeidsproces. De doelgroep is jonge moeders van 17 tot 27 jaar met een uitkering. De jonge moeders worden aangemeld door de Sociale Dienst, deelname aan het traject is dan ook verplicht. Het traject duurt 4 tot 6 maanden. Door middel van training, scholing en begeleiding leren de jonge moeders om te gaan met de combinatie van zorg, opleiding of werk. De kern is het versterken van de zelfredzaamheid bij de jonge moeders, waardoor uitval in een vervolgopleiding of werk minder groot wordt.

Begeleiding Jonge ouders via Trajectbureau

Iedere jonge ouder die zich via het internet aanmeldt voor een opleiding binnen het Albada College en op het digitale inschrijfformulier aangeeft dat hij/zij een kind heeft, krijgt een uitnodiging om gebruik te maken van de begeleiding voor jonge ouders van het Trajectbureau. De begeleiding bestaat uit het bespreken van praktische belemmeringen om een opleiding te kunnen volgen, zoals het hebben van kinderopvang, huisvesting en financiën. Indien nodig wordt de jonge ouder geholpen om kinderopvang te vinden of wordt de jonge ouder doorverwezen naar andere instanties zoals Humanitas, Steady, Centrum voor Jeugd en Gezin of het Centrum Voor Dienstverlening Rotterdam.

Zorg voor de jonge moeder in de opleiding Verkoper

Studieloopbaanbegeleiding

Iedere leerling heeft een studieloopbaanbegeleider (SLB'er), die de leerling vanaf de intake tot aan het verlaten van de opleiding begeleidt. De SLB'er signaleert belemmeringen van de leerling in de opleiding, verwijst door naar hulp zoals schoolmaatschappelijk werk en STEK jeugdhulp en onderhoudt contacten met het thuisfront.

Schoolmaatschappelijk werk

Voor sociaal emotionele problemen, zoals huisvesting, financiën, problemen met kinderopvang en problemen thuis kan iedere jonge moeder bij de schoolmaatschappelijk werker terecht.

STEK jeugdhulp Time-4-You

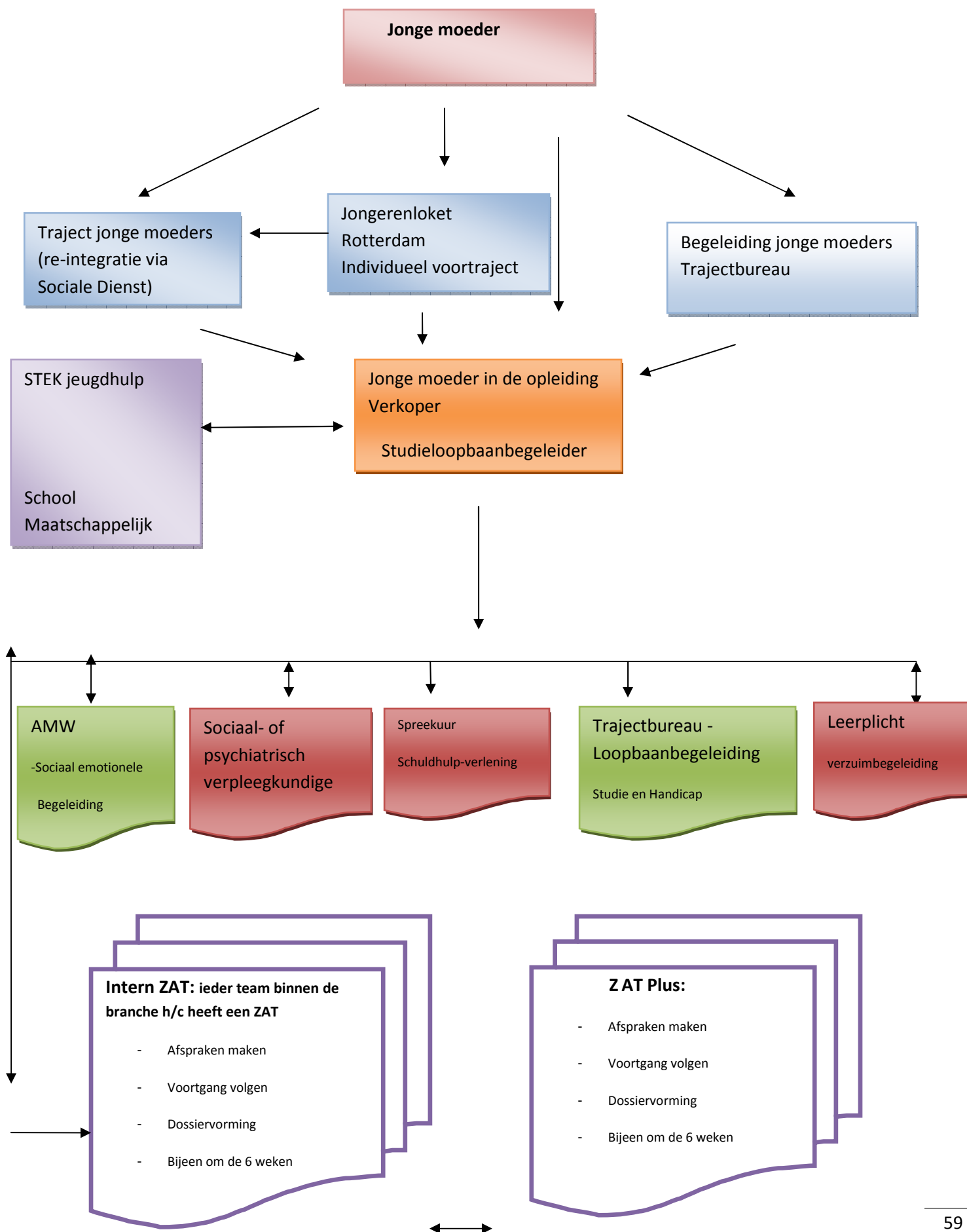
Bij een tekort aan sociale vaardigheden kan een jonge moeder vrijwillig trainingen

volgen bij de gedragstrainer van Time-4-You. Door middel van individuele- en groepstrainingen helpt Time-4-You de vaardigheden van jongeren te vergroten, gedragsproblemen te verminderen en schooluitval te voorkomen. Time-4-you biedt onder andere een jonge moeder training aan.

Trajectbegeleiding

Bij de trajectbegeleider kan de jonge moeder terecht voor studie- en loopbaanvragen. Een loopbaanoriëntatie behoort ook tot de mogelijkheden.

Bijlage2: Stroomdiagram jonge moeders

Bijlage 3: Vragenlijst Jonge moeders in de opleiding Verkoper

1. Wanneer ben jij de opleiding Verkoper begonnen?
 - ☐ September 2009
 - ☐ Februari 2010
 - ☐ September 2010
 - ☐ Februari 2011
 - ☐ Anders namelijk.....
2. Op welk moment verwacht jij het diploma Verkoper te behalen?
 - ☐ Juni 2011
 - ☐ Februari 2012
 - ☐ Juni 2012
 - ☐ Februari 2013
 - ☐ Anders namelijk
3. Ben jij tijdens de opleiding met zwangerschapsverlof geweest?
 - ☐ Ja
 - ☐ Nee
4. Wat is voor jou de reden dat je ervoor hebt gekozen om de opleiding Verkoper te gaan volgen? (je mag meerdere redenen noemen)
.....
.....
.....
.....
.....
5. Hoe is het voor jou om het moederschap te combineren met het volgen van de opleiding Verkoper. (geef aan op de schaal van 1 tot en met 5, 1 = makkelijk, 5 = heel zwaar)

Heel makkelijk 1 2 3 4 5 Heel zwaar

Waarom geef je dat cijfer en geen punt lager?

.....

6. Kom je problemen tegen bij het volgen van de opleiding Verkoper?

- ☐ Ja
- ☐ Nee (ga door naar vraag 9)

Zo ja, welke problemen kom jij tegen? (je mag meerdere dingen aankruisen)

- ☐ Geen kinderopvang
- ☐ Geen goede huisvesting
- ☐ Financiële problemen
- ☐ Slechte cijfers
- ☐ Geen stageplaats
- ☐ Anders, namelijk

.....

.....

7. Van wie krijg jij hulp bij het oplossen van de problemen?

- ☐ Studieloopbaanbegeleider (mentor)
- ☐ Paul Vreeken, Time-4-You
- ☐ Schoolmaatschappelijk werk, Elike, Adelia of Shirley
- ☐ Familie, vrienden
- ☐ Anders, namelijk

8. Helpt de hulp die je krijgt?

- ☐ Ja, want

.....

.....

- ☐ Nee, want

.....

.....

9. Heb jij voordat je aan de opleiding Verkoper begon hulp of informatie gekregen van een instantie?

- ☐ Ja
- ☐ Nee (ga door naar vraag 12)

Zo ja, welke van de volgende instantie?

- ☐ Bureau Leerplicht
- ☐ Website www.tienermoeders.nl
- ☐ Jongerenloket Rotterdam (voortraject jonge moeders)
- ☐ Perspect IJselmonde (project jonge moeders)
- ☐ Informatiecentrum Steady
- ☐ Albeda College (Traject Jonge Moeders, Floor Bremmers)
- ☐ Albeda College (begeleiding jonge moeders, Ieke van As en Frans de Jonge)
- ☐ Schoolmaatschappelijk werk
- ☐ Anders namelijk.....

10. Op welk gebied heb je hulp of informatie gekregen van de instantie bij vraag 9?

- ☐ Het vinden van kinderopvang
- ☐ Het vinden van huisvesting
- ☐ Het maken van de juiste studiekeuze
- ☐ Opvoedingsondersteuning voor je kindje
- ☐ Het regelen van financiën
- ☐ Anders, namelijk

11. Heeft de hulp die je hebt gekregen geholpen om goed te kunnen starten met de opleiding Verkoper?

- ☐ Ja, want
.....
.....
- ☐ Nee, want
.....
.....

12. Wat heb jij als jonge moeder, naast de begeleiding die je nu al krijgt, nog meer nodig om je opleiding zo goed mogelijk te kunnen volgen? (je mag meerdere dingen aankruisen)

- ☐ Aangepast lesrooster
- ☐ Aangepaste tijden tijdens de stage
- ☐ Training voor jonge moeders met thema's zoals eten van je kindje, peutergedrag, omgaan met geld, werk en inkomen, rechten en plichten van ouders.
- ☐ Speciale klas voor jonge moeders
- ☐ Anders, namelijk

.....

.....

.....

Hartelijk bedankt voor het invullen van de vragenlijst!

Bijlage 4: Topiclijst interview Schoolmaatschappelijk werk

Onderwerpen

Problematiek jonge moeders:

Welke problemen kom je bij de jonge moeders tegen?

- Welke hulp pak je als schoolmaatschappelijk werker zelf op?
- Naar welke instanties worden de jonge moeders doorverwezen?
- Hoe effectief is de hulp van de instanties waarnaar is doorverwezen?

Knelpunten in de begeleiding van jonge moeders:

Welke knelpunten kom je als schoolmaatschappelijk werker tegen bij de begeleiding van jonge moeders?

- Welke knelpunten zijn er ten aanzien van de opvoeding van het kind?
- Welke knelpunten zijn er ten aanzien van de financiën van de jonge moeder?
- Welke knelpunten zijn er ten aanzien van de opleiding van de jonge moeder?

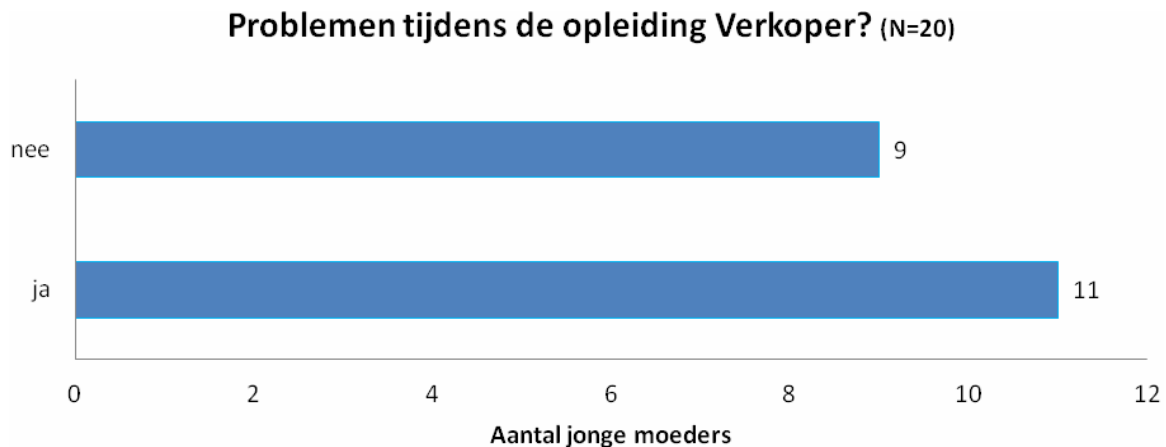
Succesfactoren in de begeleiding van jonge moeders:

Wat zijn succesfactoren in de begeleiding van jonge moeders?

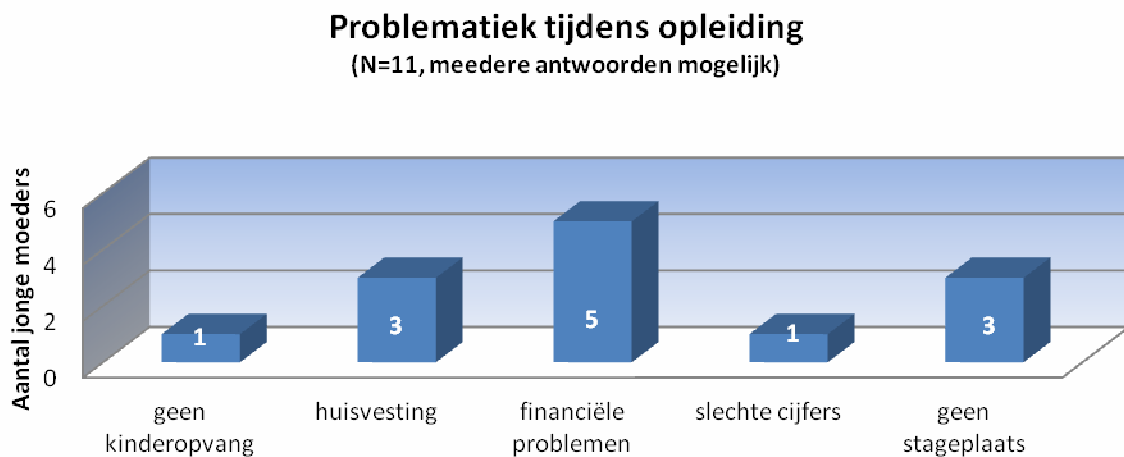
- Wat doe je zelf als schoolmaatschappelijk werkster om de jonge moeders zo goed mogelijk te begeleiden?
- Wat is er nodig van het onderwijsteam in de begeleiding van jonge moeders?

Bijlage 5: Vragenlijst SLB'ers Jonge moeders in de opleiding Verkoper

Uit de vragenlijst die ik bij de jonge moeders in de opleiding Verkoper heb afgenomen zijn onder andere de volgende resultaten gekomen:

In totaal geeft 55% van de jonge moeders aan problemen te hebben tijdens de opleiding Verkoper, 45% ondervindt geen problemen tijdens de opleiding.

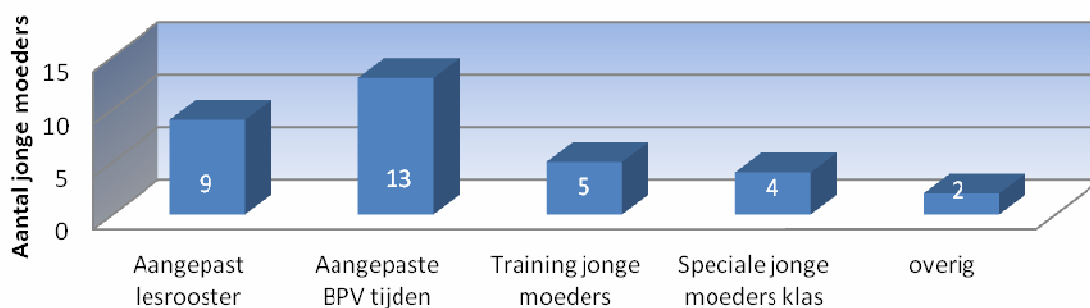
Naast financiële problemen, wordt huisvesting en het ontbreken van een stageplaats door meerdere jonge moeders genoemd als probleem.

1. Welke van bovenstaande problemen herken jij als SLB'er bij de jonge moeders? (je mag meerdere problemen aankruisen)
 - ☐ Geen kinderopvang
 - ☐ Geen goede huisvesting
 - ☐ Financiële problemen
 - ☐ Slechte cijfers
 - ☐ Geen stageplaats

2. Zijn er nog andere problemen en/of belemmeringen waar jij als SLB'er tegenaan loopt bij de begeleiding van de jonge moeders?
- o Ja, namelijk.....
 -
 -
 - o Nee

Nog extra nodig om opleiding goed te kunnen volgen

(N=20, meerdere antwoorden mogelijk)

3. Uit de vragenlijst blijkt dat er een aantal jonge moeders vindt dat er aangepast lesrooster en aangepaste BPV tijden nodig zijn om de opleiding goed te kunnen volgen.

Vind jij dit als SLB'er/BPV begeleider mogelijk?

Aangepast rooster:

Ja, want.....

.....

.....

Nee, want

.....

.....

Aangepaste BPV tijden:

Ja, want.....

.....

.....

Nee, want

.....

.....

Hartelijk bedankt voor het invullen!

Bijlage 6: Uitwerking interview schoolmaatschappelijk werk

Welke problemen kom je tegen bij jonge moeders?

Veel van de jonge moeders, die begeleiding vanuit schoolmaatschappelijk werk krijgen, hebben problemen met kinderopvang, huisvesting, financiën en de relatie met de vader van het kind.

Welke hulp pak je als schoolmaatschappelijk werker zelf op?

Ik bel zelf naar kinderopvangorganisaties, omdat er dan vaak eerder plaats is dan als de jonge moeder zelf belt. Er is veel contact met DUO in verband met de studiefinanciering. Hier bel ik ook regelmatig heen. Bij DUO wordt vaak door mij extra studiefinanciering, de eenoudertoeslag aangevraagd. Samen met de jonge moeder bekijk ik de financiën. Het is afhankelijk van de leeftijd waar ze recht op hebben. Ook begeleid ik jonge moeders naar woonvoorzieningen.

Naar welke instanties worden de jonge moeders doorverwezen voor hulp?

De jonge moeders worden doorverwezen naar 's Web van Flexus Jeugdplein voor moeder en kind ondersteuning, het CDV voor opvoeding en gezondheid van het kind, het C.J.G., Steady en het voortraject jonge moeders van het Jongerenloket. Ook bestaat er in Rotterdam de Stichting Studerende Moeders, die zijn meer op HBO studenten gericht.

Hoe effectief is de hulp van deze externe organisaties?

De ervaringen met de verschillende organisaties zijn wisselend, van heel goed tot slecht. De hulp is afhankelijk van de persoon die de hulp biedt en de manier waarop de jonge moeder wordt aangesproken. Het eerste contact is hierin belangrijk.

Wat zijn knelpuntten aanzien van de opvoeding van het kind in de hulpverlening bij jonge moeders?

De jonge moeder heeft vaak weinig inzicht voor wat betreft de opvoeding van het kind. De jonge moeder is geneigd om verkeerde keuzes te maken. Soms is de keuze te egoïstisch en houdt de jonge moeder te weinig rekening met het kind. De jonge moeder heeft vaak weinig inzicht in de gevolgen van het eigen gedrag voor het kind.

Wat zijn knelpuntten aanzien van de financiën in de hulpverlening bij jonge moeders?

Het uitgavenpatroon van de jonge moeder is moeilijk te sturen. Vaak weet de jonge moeder geen prioriteiten te stellen en schaft dure merkschoentjes aan voor het kind in plaats van luiers. Er zijn ook jonge moeders die het heel erg goed doen, zij weten hun zaken te regelen en zijn gemotiveerd voor de opleiding.

Wat zijn knelpuntten aanzien van de opleiding in de hulpverlening bij jonge moeders?

Jonge moeders hebben vaak moeite met het maken van een planning. Tijd maken voor het kind, huiswerk en huishouden is erg lastig. Jonge moeders komen niet altijd op de afspraken die ik met ze maak. Soms is de houding van de jonge moeder zelf lastig, de jonge moeder houdt zich niet aan afspraken en gaat ervan uit dat alles wel voor haar geregeld wordt, zonder hier zelf een aandeel in te hebben.

Wat doe jezelf als schoolmaatschappelijk werker om de jonge moeders zo goed mogelijk te begeleiden?

Betrokkenheid bij de jonge moeder en belangstelling tonen voor het kind versterken de band met de jonge moeder, waardoor er meer vertrouwen komt en de begeleiding makkelijker gaat. Zo vraag ik altijd naar hoe het gaat met de kleine. Het is belangrijk om te investeren in de relatie met de jonge moeder.

Wat is er nodig van de onderwijsteams in de begeleiding van jonge moeders?

De opleiding moet bereid zijn om een uitzondering te maken voor de jonge moeder. Succes in de opleiding hangt samen met de flexibiliteit van het onderwijsteam.